

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Δ' ΤΕΥΧΟΣ 43^ο ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2007

<http://macro-kosmos.uoa.gr> (= > η Φάρις)

Το Ξηροκάμπι
Περίοδος Α' 1966-1977

Η ΦΑΡΙΣ
Περίοδος Β' 1979-1981
Περίοδος Γ' 1992-2001
Περίοδος Δ' 2002-

Τριμηνιαία έκδοση του Συλλόγου Αποφοίτων Σχολείων Φάριδος

Έδρα: Ξηροκάμπι Φάριδος, Λακωνία

Συντακτική επιτροπή: Γεώργ. Θεοφ. Καλκάνης, Θεόδ. Στ. Κατσουλάκος,

Παναγ. Ηλ. Κομνηνός

Επιμελητής έκδοσης: Σταύρ. Θεοδ. Κατσουλάκος,

Συρακουσών 101, Λαμπρινή, Αθήνα, τηλ. 210 2515864

Ταμίας: Ιωάννης Παν. Κονίδης, Ξηροκάμπι, τηλ.: 27310 35029

Ηλεκτρονική επεξεργασία: ευγενική προσφορά των μεταπτυχιακών φοιτητών
του Εργαστηρίου Φυσικών Επιστημών, Τεχνολογίας και Περιβάλλοντος
του Παιδαγωγικού Τμήματος Δ.Ε. του Πανεπιστημίου Αθηνών

Η ΦΑΡΙΣ της Δ' περιόδου (2002-) ευρίσκεται (και) σε ηλεκτρονική μορφή στον δι-
κτυακό τόπο:

micro-kosmos.uoa.gr/faris

Ετήσια συνδρομή έντυπης μορφής: εσωτερικού 5 €, εξωτερικού 25 \$ Η.Π.Α.

Περιεχόμενα:

Σταυρούλας Δ. Ορφανάκου, Σύντομη ιστορία και γενεαλογία της οικογένειας Τσάμπηρα.....	3
Σωτήρη Δ. Σωτηράκου, Οι Ιταλοί και ο αφοπλισμός των Γορανιτών.....	5
Ιωάννη Π. Κονίδη, Από την Κουμουστά στο Πυρί «Σαράντα χρόνια ζωής στην ερημιά, δίπλα στον Ευρώτα».....	7
Παναγιώτη Ηλ. Κομνηνού, «300» - Η παραποίηση της αλήθειας και η ευτέλεια της ιστορίας.....	10
Γιάννη Λαμπρινάκου, Παρουσίαση βιβλίου: «Κουμουστιώτικοι καημοί και αντίλαλοι».....	13
Οδυσσέα, Ξαναφτιάχνοντας το σπίτι μου.....	17
Νίκου Χ. Καπετανάκου, Γιατί έφυγαν τ' αηδόνια...;.....	19
Θεοδώρου Σ. Κατσουλάκου, Πουλιά.....	22
Δ.Θ.Κ., Η.Γ.Μ., Της αγοράς.....	23
Θ.Σ.Κ., Ανάλεκτα.....	25
Ειρήνης Μακαρατζή-Βογιατζή, Πένθη – Κική Γ. Χατζάκου.....	26
Ελπινίκης Δ. Παπακωνσταντίνου, Πένθη – Πολυζώης Α. Πήλιας.....	28
Δημήτρη Θ. Κατσουλάκου, Πένθη – Μίμης Θ. Λαγάκος.....	29
Συνδρομές.....	29
Τα νέα μας.....	30

Εξώφυλλο: Λιθάρι από λιτριβιό (Φωτ. Ι.Π.Α.)

Σταυρούλας Δ. Ορφανάκου
**Σύντομη ιστορία και γενεαλογία της οικογένειας
Τσάμπηρα από τους Γοράνους**

Οι Γοράνοι, απ' όπου κατάγεται η οικογένεια των Τσαμπηραίων, βρίσκονται στους πρόποδες του Ταυγέτου σε υψόμετρο 850 μέτρων.

Το όνομα προήλθε από τη θέση η οποία είναι ορεινή. Ο αείμνηστος Παναγιώτης Δούκας, διευθυντής του Γυμνασίου Σπάρτης, γεννηθείς στους Γοράνους, περιγράφει στο βιβλίο του «Η Σπάρτη δια μέσου των αιώνων», ότι το όνομα Γοράνοι προήλθε από τη λατινική λέξη «Γκόρα», η οποία σημαίνει πετρώδες μέρος.

Πότε ήρθαν ακριβώς οι πρώτοι κάτοικοι του χωριού δεν το ξέρουμε. Αλλά μπορούμε να το συμπεράνουμε με βάση το πότε είναι κτισμένες οι μονές της Γόλας και της Ζερμπίτσας, από τις οποίες η πρώτη χτίστηκε γύρω στο 1632 και η άλλη το 1639. Επίσης και από άλλους παλιούς ναούς και πύργους-φρούρια, όπως ο «Παλιόπυργος» που βρίσκεται κοντά στους Γοράνους και τον έχτισαν οι Ενετοί όταν κατέλαβαν την Ελλάδα.

Το χωριό αποτελείται από τρεις συνοικισμούς, την Επάνω Χώρα (Πανωχώρα), την Κάτω Χώρα (Κατωχώρα) και τη Λάκα. Στη μέση του χωριού βρίσκεται η ωραιότητα, μαρμαρόκτιστη, βυζαντινού ρυθμού εκκλησία, ο Άγιος Γεώργιος, κτισμένη το 1915.

Οι μεγαλύτερες οικογένειες στους Γοράνους ήταν: Τσάμπηρας, Κοκκορός, Ρηγάκος, Παναγάκος, Μαρινάκος, Στρατάκος, Δούκας, Βλογιαννίτης, Καλκάνης, Διαμαντάκος, Βουραζέλης, Εξαρχάκος και Κρητικός. Οι πρόγονοι των οικογενειών αυτών ήρθαν και κατοίκησαν στους Γοράνους διαδοχικά από άλλες πόλεις και χωριά της Ελλάδας λόγω του υγιεινού κλίματος και της ασφάλειας επί Τουρκοκρατίας από το 1453-1891.

Η οικογένεια Τσάμπηρα, της οποίας τη γενεαλογία θα ιστορήσω, είναι μια από τις αρχαιότερες και μεγαλύτερες στους Γοράνους.

Το όνομα Τσάμπηρας προήλθε από κάποιον παλαιό γέροντα που έτρωγε σταφύλια μαζί με τα τσαμπιά και τον παρατσούκλιζαν «Τσαμπουρά». Σιγά-σιγά οι μεταγενέστεροι το έκαναν Τσάμπηρας. Από πολλές και πολύ παλιές πληροφορίες προκύπτει ότι οι πρώτοι Τσαμπηραίοι ήρθαν στους Γοράνους από την Ήπειρο. Ο πρώτος Τσάμπηρας που εγκαταστάθηκε στους Γοράνους ήρθε κατά τα έτη 1780-1785 και ονομαζόταν Παναγιώτης και η γυναίκα του Παναγιώτα. Από αυτούς γεννήθηκαν τέσσερα αγόρια: ο Διονύσιος, ο Ιωάννης, ο Δημήτριος και ο Γεώργιος. Από αυτούς προήλθαν οι τέσσερις κλάδοι της οικογένειας Τσάμπηρα.

1^{ος} Κλάδος

Ο Διονύσιος παντρεύτηκε τη Γεωργία και γέννησαν το Νικόλαο και τον Παναγιώτη, ο οποίος είχε πάρει μέρος σε πολλές τοπικές μάχες εναντίον των Τούρκων το 1821. Είχε παρατσούκλι Τζελήρος και γι' αυτό οι απόγονοι αυτού του κλάδου ονομάζονται ακόμα και σήμερα Τζεληραίοι.

2^{ος} Κλάδος

Ο Ιωάννης παντρεύτηκε τη Βασιλική και γέννησαν το Γεώργιο, ο οποίος και αυτός έλαβε μέρος στην επανάσταση του 1821 και ήταν αρχηγός μιας ομάδας 20-25 ατόμων και γι' αυτό είχε το παρατσούκλι Μπουλουξής. Οι απόγονοι έχουν το παρατσούκλι Μπουλουξαίοι.

3^{ος} Κλάδος

Ο τρίτος γιος ο Δημήτρης παντρεύτηκε τη Δήμητρα και γέννησαν το Γεώργιο, ο οποίος είχε το παρατσούκλι Κωλοτσούκας, γι' αυτό οι απόγονοι ονομάζονται και Κωλοτσουκαίοι.

4^{ος} Κλάδος

Ο τέταρτος γιος ο Γεώργιος είναι ο αρχηγός του τέταρτου κλάδου της οικογένειας των Τσαμπηραίων στον οποίο ανήκω κι εγώ. Παντρεύτηκε την Ελένη και γέννησαν τον Κυριάκο, τον Παναγιώτη, τον Ευστράτιο, τη Μεταξούλα, τη Παναγιώτα, και τη Γεωργία.

Ο Ευστράτιος, ο οποίος είναι ο προπάππος μου, παντρεύτηκε τη Βασιλική Σταθάκου από το Ξηροκάμπι και γέννησαν το Γεώργιο(τον παππού μου) και τον Αθανάσιο (ιερέα). Ο πατήρ Αθανάσιος παντρεύτηκε την Άρτεμη Βλογιαννίτη και γέννησαν τον Ευστράτιο, ο οποίος πέθανε βρέφος, το Γεώργιο, τον Παναγιώτη και το Δημήτριο. Και οι τρεις σήμερα ζουν με τις οικογένειές τους μόνιμα στην Αμερική. Ο πατήρ Αθανάσιος πέθανε πλήρης ημερών σε ηλικία 96 ετών το 2003.

Ο παππούς μου ο Γεώργιος παντρεύτηκε την Ελένη Ι. Κοκκορού και γέννησαν το Λυκούργο, το Δημήτριο, ο οποίος έφυγε άγαμος σε ηλικία 20 χρονών φονευθείς από τους αντάρτες στον Ταΰγετο το 1949, τη Βασιλική, την Ευανθία, τον Αντώνιο, τη Μαρία, η οποία πέθανε σε ηλικία 2 ετών και τη Νίκη, η οποία απεβίωσε το 2004. Ο παππούς μου απεβίωσε το 1993 σε ηλικία 93 ετών.

Εμάς τους απογόνους του τετάρτου κλάδου μας παρατσούκλιζαν Κορδάτους ή Κορδαταίους.

Το γενεαλογικό δέντρο και για τους τέσσερις κλάδους αναλυτικά οικογένεια-οικογένεια υπάρχει στο βιβλίο του πατρός Αθανασίου Ε. Τσαμπήρα «Σύντομος Ιστορία και γενεαλογία της οικογένειας Τσάμπηρα από το χωριό Γοράνοι του νομού Λακωνίας Ελλάδος», που εκδόθηκε στη Βοστώνη Αμερικής το 1979, απ' όπου άντλησα πολλές πληροφορίες.

Οι Ιταλοί και ο αφοπλισμός των Γορανιτών

Το 1940 ήμουν 17 χρονών. Έζησα όλες τις καταστάσεις που πέρασαν από τότε μέχρι σήμερα. Στις 28 Οκτωβρίου του 1940 μάς κήρυξε τον πόλεμο η Ιταλία. Νικήσαμε τους Ιταλούς, αλλά τον Απρίλιο του 1941 μάς κήρυξε τον πόλεμο και η Γερμανία, οπότε η πατρίδα μας δεν άντεξε. Υποταχτήκαμε και ζήσαμε περίπου τριάνμισι χρόνια υπό κατοχή στους Ιταλούς, τους Γερμανούς και τους Βουλγάρους. Τον επόμενο χρόνο, δεν ενθυμούμαι ημερομηνίες, αρχίσαμε και γραφόμαστε σε μια αντιστασιακή οργάνωση. Στην αρχή δεν ξέραμε ούτε το όνομά της και μεταξύ μας την λέγαμε Φιλική Εταιρεία. Δεν άργησε όμως και μάθαμε ότι λεγόταν Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (Ε.Α.Μ), όπως μας έλεγαν.

Στο χωριό μας τότε στους Γοράνους είχαν αναλάβει υπεύθυνοι της οργάνωσης ο Γεώργιος Στρατάκος, στρατιωτικός υπεύθυνος, ο Χρίστος Στυλ. Ρηγάκος, ο Γεώργιος Μιχαλάκος και ο Γιάννης Τσάμπηρας. Αλλά ο μεγαλύτερος εγκέφαλος, που ήταν αρχηγός σε όλη την περιφέρεια, ήταν ο Χριστόφορος Κώνστας από το γειτονικό χωριό Άρνα. Αυτός ήταν αξιωματικός του ελληνικού στρατού. Στο χωριό μας, στους Γοράνους, υπήρχαν πολλά πολεμικά όπλα. Ήταν όπλα που τα είχαν πετάξει οι Άγγλοι στη θάλασσα στην Καλαμάτα. Κάποιοι Γορανίτες έτυχαν εκεί και τα είδαν. Τους δόθηκε η ευκαιρία, έβγαλαν μερικά και τα έφεραν στους Γοράνους. Μαθεύτηκε ότι υπάρχουν όπλα εκεί και κατά παρέες πήγαιναν οι Γορανίτες, τα έβγαζαν από την θάλασσα και τα έφερναν στους Γοράνους. Πόσα ήταν δεν ξέρω ακριβώς. Άλλοι λένε 70, άλλοι 80 και άλλοι 90. Ημερομηνία δεν ενθυμούμαι ακριβώς, ήρθε μια διαταγή από την οργάνωση τα όπλα να μαζευτούν σε μια αποθήκη. Όταν σημάνει η ώρα της επανάστασης να τα πάρουν χέρια ικανά, γιατί πολλοί από αυτούς που τα 'χουν δεν θα είναι ικανοί να τα χρησιμοποιήσουν. Φυσικά η διαταγή αυτή ήταν από τον μεγάλο αρχηγό, τον Χριστόφορο Κώνστα.

Η δε αποθήκη να είναι στην Άρνα. Οι υπεύθυνοι των Γοράνων αντέδρασαν, εκτός του Γεωργίου Στρατάκου, ο οποίος έλεγε, αφού η οργάνωση διατάζει, πρέπει να υπακούσουμε. Εδώ θέλω να ξεχωρίσω ένα πράγμα. Ο Γεώργιος Στρατάκος που ήταν στρατιωτικός υπεύθυνος, ήταν κομμουνιστής, οι δε υπόλοιποι Χρίστος Ρηγάκος, Γεώργιος Μιχαλάκος και Γιάννης Τσάμπηρας ήταν εθνικόφρονες. Αυτοί πίστευαν πως, αν φύγουν τα όπλα σε αποθήκη στην Άρνα, από εκεί θα τα πάρουν άλλοι. Θα οπλίσουν όποιους θέλουν αυτοί και εμείς που αγωνιστήκαμε γι' αυτά θα μείνουμε έξω. Τότε ο Γιάννης ο Τσάμπηρας πήγε στη Σπάρτη σε κάποιο μυστικό γραφείο της Οργάνωσης, που βέβαια ήξερε αυτός και είπε ότι αυτοί που τα 'χουν τα όπλα δεν είναι διατεθειμένοι να τα δώσουν, αφού όλοι είναι ικανοί και πρόθυ-

μοι να πολεμήσουν. Ακολούθησε διαφωνία. Τους είπε ακόμη την θέση του στρατιωτικού υπεύθυνου που κατέχει ο Γεώργιος Στρατάκος δεν έχει τις απαιτούμενες γνώσεις να μπορέσει να ανταποκριθεί από αυτή τη θέση. Επομένως στη θέση αυτή να ορίσουν έναν από τους άλλους ή τον Χρίστο Ρηγάκο ή τον Γιώργο Μιχαλάκο. Ακολούθησε διαφωνία. Κατάλαβε ότι στην οργάνωση κάτι δεν πάει καλά. Ήρθε στο χωριό και είπε ότι δυστυχώς η οργάνωση ελέγχεται από κομμουνιστές και φοβούμαι ότι θα βρεθούμε μπερδεμένοι. Αλλά θα παραμείνουμε στην οργάνωση, ώστε να ιδούμε τι θα γίνει. Στην οργάνωση που γραφούμαστε μάς ήξεραν όλους τι κοινωνικά φρονήματα έχουμε. Στους Γοράνους, εκτός από πολύ ολίγους, ήμασταν όλοι τότε βασιλόφρονες. Δεν πέρασαν μερικές ημέρες και ήρθαν στους Γοράνους μια διμοιρία Ιταλοί. Κάλεσαν τον πρόεδρο και του είπαν πως στο χωριό υπάρχουν πολλά όπλα. Ποιος έδωσε την πληροφορία στους Ιταλούς; Άγνωστο. Λέγονταν τότε πολλά, αλλά δεν είχαμε συγκεκριμένες αποδείξεις. Πρόεδρος ήταν ο Αγησίλαος Κοκκορός (όχι ο Άγις Κοκκορός, αργότερα αρχηγός). Τον διέταξαν να πάρει το συμβούλιό του, τον αστυνόμο και να διαλέξει τους 25 καλύτερους του χωριού και να παρουσιαστούν στα Λεβέτσοβα στον εκεί Ιταλό διοικητή. Όπως κι έγινε. Ο πρόεδρος, όπως τον διέταξαν, ανταποκρίθηκε στη διαταγή του Ιταλού αξιωματικού. Επήγαν στον Ιταλό διοικητή και αυτός τους είπε πως έχουν θετικές πληροφορίες πως υπάρχουν στους Γοράνους 100 όπλα, τα οποία πρέπει να παραδοθούν οπωσδήποτε. Διαφορετικά θα καεί το χωριό, όπως κάηκε η Αράχοβα. Τους είπε ότι εμείς δεν πρόκειται να ψάξουμε να βρούμε τον καθένα. Εσείς που είσαστε οι καλύτεροι του χωριού να σώσετε το χωριό σας. Σας παρέχουμε την εγγύηση ότι, παραδίδοντας τα όπλα, κανείς δεν θα τιμωρηθεί.

Τότε ο πρόεδρος την Κυριακή στο σκόλασμα της εκκλησίας μίλησε και είπε. Όλοι θα μάθατε την αποστολή μας στα Λεβέτσοβα. Μας κάλεσαν εκεί οι Ιταλοί και μας είπαν ότι υπάρχουν 100 όπλα στο χωριό. Είπε ακόμη ότι εγώ δεν ξέρω αν υπάρχουν όπλα. Αλλά, εάν υπάρχουν, μην νομίσει κανείς ότι η αξία του όπλου του είναι πολυτιμότερη από τη ζωή ενός οικογενειάρχη. Τότε ακολούθησε μεγάλος φόβος και ανησυχία στο χωριό. Μερικοί, δεν θυμάμαι πόσοι, τα παρέδωσαν στην αστυνομία, περίπου καμιά δεκαπενταριά. Από εκεί και πέρα ακολούθησε μεγάλη πίεση από τους Ιταλούς.

Τα πράγματα πήραν στραβό δρόμο. Έναν-έναν τους καλούσαν και τους έριχναν τόσο ξύλο που τους ανάγκαζαν να τα παραδώσουν. Δεν πιστεύω σε άλλο χωριό να 'φαγαν τόσο ξύλο οι χωριανοί από τους κατακτητές. Τελευταία μερικούς τους καλούσαν να παρουσιαστούν στη Σπάρτη και δεν πήγαιναν. Γύριζαν με τα όπλα τους σαν αντάρτες. Είχαν ταχτική επικοινωνία με τον αρχηγό τον Χριστόφορο Κώνστα και ό,τι τους συμβούλευε έκαναν.

Την άνοιξη του 1943 ήρθε ένας από ένα χωριό της Καλαμάτας, τους βρήκε και τους είπε πως θέλει να μείνει μαζί τους αντάρτης, γιατί το χωριό του, το 'χουν κάψει οι Ιταλοί και μάλιστα του 'χουν στήσει και κατηγορίες. Και θέλει να μείνει μαζί τους αντάρτης να αποδείξει ποιος είναι. Αυτός λεγόταν Παναγιώτης Δημητρόπουλος. Αυτοί ειδοποίησαν τον αρχηγό τους τον Χριστόφορο Κώνστα και αυτός ήρθε στους Γοράνους, όπως ερχόταν ταχτικά, και τους είπε να τον σκοτώσουν. Όπως κι έγινε, τον σκότωσαν λίγο πιο πάνω από το χωριό. Άλλη μια μέρα τους πήρε και πήγαν στην Πετρίνα, σ' ένα χωριό και άνοιξαν μια αποθήκη, στην οποία οι Ιταλοί είχαν συγκεντρώσει λάδι και το μοίρασαν στον κόσμο. Οι Ιταλοί το έμαθαν, αλλά εκείνη την εποχή ήταν ημέρες που θα έφευγαν οι Ιταλοί και στη θέση τους θα ερχόντουσαν οι Γερμανοί κι έτσι γλιτώσαμε την εκδίκηση.

Στις 8 Ιουλίου του 1943 του Αγίου Προκοπίου οι δύο αντάρτες Ηλίας Βλάχος και Γιάννης Σουλειδής πήγαν στην Άρνα που εόρταζε η εκκλησία ο άγιος Προκόπιος. Εκεί ο Γιάννης Σουλειδής ήρθε σε διαφωνία με τον Τάκη Κώνστα, αδελφό του αρχηγού του Χριστόφορου και του είπε: «μήπως νομίζεις πως θα μας κάμεις κομμουνιστές;»

Διότι προσπαθούσαν να τους γράψουν στο κομμουνιστικό κόμμα. Αυτοί πήραν απόφαση να τον σκοτώσουν. Μετά λίγες ημέρες ο Σουλειδής πήγε σε ένα χωριό κάτω στην Πρίτσα κι έμεινε σε κάποιο σπίτι. Αυτοί το έμαθαν, επιστράτευσαν τις μαχητικές ομάδες και την νύχτα τον σκότωσαν στον ύπνο. Αυτό έγινε αφορμή να καταλάβουμε πως μέσα στο Ε.Α.Μ. κρυβόταν και ένα δεύτερο Ε.Α.Μ τόσο οργανωμένο με στρατό, με επιμελητεία, με λαϊκά δικαστήρια, με επικοινωνία επιστρατεύοντας τους συνδέσμους, όπως τους έλεγαν, να τους στέλνουν από το ένα χωριό στο άλλο να μεταφέρουν κάθε είδηση. Αμέσως τότε έγινε διαχωρισμός αριστερών και εθνικοφρόνων.

Ιωάννη Π. Κονίδα

Από την Κουμουστά στο Πυρί «Σαράντα χρόνια ζωής στην ερημιά, δίπλα στον Ευρώτα»

Μία από τις πολυαριθμότερες οικογένειες της Κουμουστάς ήταν η οικογένεια των Κονιδαίων. Ασχολούνταν κυρίως με την παραδοσιακή κτηνοτροφία. Γι' αυτό και είχαν στην ιδιοκτησία τους στανοτόπια στα ψηλότερα του Ταυγέτου: Γιδόστανη, Πουλιού Βρύση, Κοφινιδού, Ασημακάλωνο, Βαρβάρα, Καταφύγιο κλπ.

Μετά την απελευθέρωση από τους Τούρκους και κυρίως μετά το 1850 άρχισαν να κατεβαίνουν, όπως όλοι οι Κουμουστιώτες, στο Ξηροκάμπι. Ένας εκ των πρώ-

των Κονιδαίων που εγκαταστάθηκε στο Ξηροκάμπι ήταν ο Γεώργιος Κονίδης. Ο γιος του, Παναγιώτης, χειροτονήθη ιερέας το 1881 και επί της θητείας του κτίστηκε ο ιερός ναός της Αγίας Τριάδος. Δισέγγονά του είναι οι συμπατριώτες μας δικηγόρος Παναγ. Κομνηνός και καθηγητής Θεόδωρος Κατσουλάκος.

Ο παππούς μου, Ηλίας Χ. Κονίδης, ήταν κι αυτός κτηνοτρόφος με μεγάλη οικογένεια (τέσσερα αγόρια – τρία κορίτσια). Τ' αγόρια του γεννημένα από το 1905 μέχρι το 1915 προσπαθούν με κάθε τρόπο να επιβιώσουν στ' άγονα μέρη της Κουμουστάς και της ευρύτερης περιοχής. Καλλιεργούν τις λίγες ξεροπεζούλες γύρω από το χωριό με κηπευτικά, φυτεύουν καρυδιές στα ψηλότερα, μεγαλώνουν τη στάνη τους, ανακαινίζουν το σπίτι τους. Αγωνίζονται να επιβιώσουν. Βλέπουν όμως ότι δεν υπάρχει μέλλον. Ο τόπος ερημώνεται γύρω τους. Όλοι αναζητούν μια καλύτερη τύχη στο εξωτερικό, στις μεγάλες πόλεις, στον εύφορο κάμπο.

Έτσι έχουν τα πράγματα μέχρι το 1939. Το φθινόπωρο εκείνο έχουν κατεβάσει τη στάνη, πάνω από 300 πρόβατα, στο κτήμα του Δημητρίου Κυρ. Μαυρομιχάλη, εκεί που βρίσκεται σήμερα το αεροδρόμιο. Είχαν κάποιες οικονομίες και ζητούν ν' αγοράσουν δικό τους στανοτόπι. Το μαθαίνει ο Δημητράκης Μαυρομιχάλης και τους προτείνει ν' αγοράσουν το βορειοανατολικό κομμάτι του κτήματός του (Τσέρια – Πέτρα – Μολαϊτή), που είχε κληρονομήσει από το θείο του Γιωργάκη Μαυρομιχάλη χιλίων περίπου στρεμμάτων άγριας και ακαλλιέργητης κατά το μεγαλύτερο μέρος της έκτασης. Γράφει ο πατέρας μου: «Πήγαμε με τον αδελφό μου Χρήστο να δούμε το χτήμα. Ανεβήκαμε στο Πύργο και πέσαμε ανατολικά. Κατεβήκαμε στον κάμπο. Όπου περνούσαμε σκάβαμε με τ' άρβυλά μας. Παντού χώμα. Είχαμε καεί από την Κουμουστά που κυλάγαμε τις πέτρες και ψάχναμε το χώμα με το κουτάλι κι αποφασίσαμε, αφού συμφωνούσαν και τ' άλλα δύο μας αδέρφια, να τ' αγοράσουμε. Επισκεφτήκαμε το Δημητράκη Μαυρομιχάλη στο σπίτι του, στο αεροδρόμιο, εκεί που μένουν τώρα οι Πλαγάκηδες, και συμφωνήσαμε να το αγοράσουμε αντί του ποσού των 600.000 δραχμών (πολλά χρήματα για την εποχή εκείνη) ως εξής: πεντακόσιες χιλιάδες κατά την σύνταξη του συμβολαίου και εκατό χιλιάδες το επόμενο έτος άτοκα. Θα βάζαμε και τα πρόβατα μισιακά για έξι χρόνια αντί του ποσού των 200.000δρχ. Σαν καπάρο δώσαμε εκατόν είκοσι χιλιάδες δραχμές και υπογράψαμε συμβολαιογραφικό προσύμφωνο. Το συμβόλαιο έγινε στις 13 Ιουνίου 1940. Έτσι από το φθινόπωρο του 1939 κατεβήκαμε και κατοικήσαμε μονίμως στο χτήμα μέχρι το 1978 οπότε και μετοικήσαμε οριστικά στο Ξηροκάμπι».

Το Πυρί μπορεί να είχε χώμα και νερό ήταν όμως ένας έρημος κι ακαλλιέργητος τόπος δύομισι ώρες μακριά από το Ξηροκάμπι και μιάμιση ώρα από το Λευκό-

χωμα χωρίς δρόμο και με δύσκολη την πρόσβαση σ' αυτά τα χωριά, ιδιαίτερα το χειμώνα λόγω της ύπαρξης δύο χειμάρρων, της Ρασίνας και του Γερακάρη.

Έτσι οι δυσκολίες που αντιμετώπισαν ήταν πολλές και μεγάλες. Έλεγε ο παππούς μου στη μάνα μου: «Μωρ' Βλογιαννιτίτσα, πού μας έφερε αυτός ο πανταβός εδώ; (εννοούσε τον πατέρα μου). Θα μας φάνε τα φίδια και τα τσακάλια» και ήταν παναθεμάτα χιλιάδες. Ο παππούς υπέφερε διπλά έχοντας περάσει το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του στις δροσιές του Ταυγέτου. Αρχικά εγκαταστάθηκαν σ' ένα παλιό, χωρίς σκεπή αντλιοστάσιο 40 τ.μ. Το σκέπασαν όπως όπως, έκοψαν καλάμια από τον Ευρώτα έφτιαξαν κρεβάτια κι έμειναν σ' αυτό το χώρο τέσσερις οικογένειες – 12 άτομα – για δύο χρόνια δέκα μόλις μέτρα από την όχθη του Ευρώτα. Η μάνα μου ήταν μόλις οκτώ ημερών νύφη. Υπήρχε όμως αγάπη μεταξύ τους και κυρίως πολλή όρεξη για δουλειά. Την πρώτη χρονιά το εισόδημα ήταν ελάχιστο. Το κτήμα είχε μόλις 70 ελαιόδενδρα και 100 αμυγδαλιές. Το λάδι που παράγουν είναι 60 οκάδες (σήμερα το χτήμα στο σύνολό του έχει 12.000 ελαιόδενδρα περίπου και αποδίδει 120-150 τόνους ελιές Καλαμών και 15-20 τόνους λάδι το χρόνο) και αναγκάζονται να μαζέψουν τις αγριελιές που ήταν άφθονες για να κάνουν το λάδι τους.

Την άνοιξη του 1940 εκχερσώνουν τον κάμπο, έκτασης 70 στρεμμάτων που είναι γεμάτος πλατάνια, λυγαριές, βάτα και καλάμια και φυτεύουν στον εύφορο από την ιλύ του Ευρώτα χώμα, ξερικό καλαμπόκι, πατάτες, ντομάτες κι άλλα κηπευτικά.

Ανεβαίνουν ψηλότερα στον Πύργο, καίνε τις αφάνες, καθαρίζουν τις πλαγιές από τους θάμνους και τα φρύγανα κι ετοιμάζουν τα σιταροχώραφα για τη σπορά του φθινοπώρου. Έρχεται ο πόλεμος όμως και τρία από τα τέσσερα αδέρφια φεύγουν για την Αλβανία. Μένει ο μεγαλύτερος, ο Χρήστος, που έχει ήδη 4 παιδιά σαν προστάτης της οικογενείας του και επωμίζεται όλο το βάρος της διατήρησης της στάνης και της προστασίας και συντήρησης όλων των οικογενειών.

Ευτυχώς, όμως ο πόλεμος τελειώνει και τον Απρίλιο του 1941 τ' αδέρφια ξανασμίγουν πάλι. Είναι ευχαριστημένοι που ζουν, δοξολογούν το Θεό γι' αυτό, κάνουν το σταυρό τους και ρίχνονται με μεγαλύτερη όρεξη στη δουλειά. Στόχος τους τώρα είναι να κάνουν τον κάμπο ποτιστικό. Το ποτάμι κυλά δίπλα τους, το έχουν σύνορο στα χωράφια τους σε μήκος ενός χιλιομέτρου. Πώς όμως θ' ανεβάσουν το νερό στο επίπεδο του χωραφιού; Πώς θα το ποτίσουν; Γράφει ο πατέρας μου: «Αρχίσαμε καίτοι ήταν καλοκαίρι ν' ανοίγουμε αυλάκι, να πιάσουμε το νερό ψηλότερα. Φτάσαμε στη θέση Βαρυκά. Προσπαθήσαμε να βάλουμε το νερό στο αυλάκι μα στάθηκε αδύνατο. Δεν ανέβαινε. Την άλλη χρονιά (1942) πιάσαμε το νερό από ψηλότερα, από τη θέση Βασιλοπέραμα δύο χιλιόμετρα μακριά. Μήνες δου-

λεύαμε μ' εργάτες πολλούς. Φτιάξαμε 100 μέτρα τεράστιες ξύλινες κορίτες (λούκια), περάσαμε το νερό πάνω από την κοίτη της Ρασίνας και το φέραμε στο κτήμα. Σπείραμε αραποσίτια πολλά, πατάτες και άλλα κηπευτικά. Θυμάμαι κάναμε 7.500 οκάδες αραποσίτι. Πλούσια τα ελέη. Είχε αρχίσει η πείνα και είχαμε πολλούς επισκέπτες. Λίγα κιλά αραποσίτι, ένα σακί πατάτες έσωνε μια ψυχή. Έτρωγε ο κόσμος και συχώραγε. Σωθήκανε πολλές ψυχές. Εμείς πείνα δεν είδαμε. Τίποτα δε στερηθήκαμε».

Την ίδια χρονιά (1942) με τις λίγες οικονομίες τους και με πολλή προσωπική δουλειά χτίζουν το πρώτο διώροφο σπίτι που με κλήρωση έτυχε στο θείο μου Χρήστο και το 1943 το δεύτερο που έτυχε στο θείο μου Γιώργη. Έτσι ανά δύο σε κάθε σπίτι βολεύονται και οι τέσσερις οικογένειες. Το 1947 ο πατέρας μου Παναγιώτης και το 1950 ο θείος μου Δημήτρης απέκτησαν τα δικά τους σπίτια που σήμερα έχουν εγκαταλειφθεί και είναι μισογκρέμια.

Το 1944 έγινε η διανομή του κτήματος σε τέσσερα μερίδια και ύστερα από κλήρωση πήρε ο καθένας το μερίδιό του. Οι θείοι μου ασχολήθηκαν για μια εικοσιπενταετία κυρίως με την κτηνοτροφία και ο πατέρας μου κυρίως με τη γεωργία. Η συνεργασία όμως μεταξύ των αδελφών υπήρξε στενή κυρίως σε έργα κοινής ωφελείας καθ' όλα τα χρόνια της παραμονής τους στο χτήμα. Άνοιξαν πηγάδι, έχτισαν δύο αλώνια (το τσιμεντάλωνο το 1950) αγόρασαν αντλητικό συγκρότημα, τρακτέρ λίγο αργότερα (1958) κ.λ.π. Έτσι ζώντας ήρεμα, ειρηνικά και κυρίως αρεστά στο Θεό δημιούργησαν το συνοικισμό «Κονιδαίικα» που λίγο μετά το 1950 αριθμούσε περίπου τριάντα (30) ψυχές και λίγο αργότερα ακόμη περισσότερες.

(Συνεχίζεται)

Παναγιώτη Ηλ. Κομνηνού
**«300» - Η παραποίηση της αλήθειας και η ευτέλεια
της ιστορίας**

Το αν η Σπάρτη, το πολίτευμά της και ο πολιτισμός της είναι παγκοσμίως γνωστά, τούτο κατά πολύ οφείλεται και στη θυσία του βασιλιά Λεωνίδα και των Τριακοσίων Σπαρτιατών στις Θερμοπύλες, όταν το έτος 480 π.Χ. προσπάθησαν να ανακόψουν την προέλαση των Περσών στην Ελλάδα, θέλοντας έτσι να δείξουν στους υπόλοιπους Έλληνες, που είχαν δειλιάσει στο άκουσμα της καθόδου του

Ξέρξη και των καταστροφών που άφηνε πίσω του, πως η εισβολή τους δεν θα ήταν εύκολη υπόθεση.

Έκτοτε οι Θερμοπύλες έγιναν θυσιαστήριο των αξιών του ελληνισμού και μαζί μήνυμα πανανθρώπινο. Η θυσία των ηρώων Σπαρτιατών έγινε μνημείο παγκόσμιο, που φωτοβολούσε τη δόξα και αποδείκνυε το μεγαλείο της Σπάρτης. «Εντάφιον δε τοιούτον ούτ' ευρώς ούθ' ο πανδαμάτωρ αμαυρώσει χρόνος».

Και όμως τούτο το άφθαρτο στο χρόνο μνημείο οι συντελεστές της μεταφοράς στην οθόνη του κόμικ «300» του Φράνκ Μίλερ από τον σκηνοθέτη Ζακ Σνάιντερ ασχημονούντες ηθελημένα το αμαύρωσαν με τη χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας, με αποτέλεσμα εκτός των άλλων και τη βάνουση προσβολή της ιστορίας, την οποία δεν αρκέστηκαν έστω να μυθοποιήσουν αλλά προχώρησαν ακόμη πιο πέρα, κυριολεκτικά την ευτέλισαν.

Το ότι κατά καιρούς διάφοροι συντελεστές μεταφοράς ιστορικών θεμάτων στην οθόνη αυτοσχεδιάζουν και ακόμη παραποιούν κατά βούληση την ιστορία είναι γνωστό. Δεν λρω, δικαίωμά τους είναι ανάλογα με τα οικονομικά τους συμφέροντα και την εξυπηρέτηση κάποιων κοινωνικών, πολιτικών ή θρησκευτικών σκοπών να κρίνουν οι ίδιοι το κατά πώς θα παρουσιάσουν το εκάστοτε θέμα. Το να ασχημονούν όμως πάνω σε μνημεία του μεγέθους της Σπάρτης και των Θερμοπυλών είναι βαρβαρότητα, ενώ ο ισχυρισμός ότι έτσι επιτυγχάνεται η ανάδειξη και προβολή τούτων είναι εμπαιγμός. Γίνεται να ασχημονεί κάποιος λ.χ. πάνω στον Παρθενώνα προφασιζόμενος την ανάδειξη και προβολή του;

Όμοια έπραξαν και οι συντελεστές της ταινίας «300» που, ακολουθώντας τον κανόνα και χωρίς να είναι σίγουρη η ταύτιση της συγκεκριμένης ταινίας με την αμερικάνικη προπαγάνδα, ανεξάρτητα από τις έντονες περί του αντιθέτου διαμαρτυρίες των Ιρανών και όχι μόνο, πρόβαλαν το θέμα κατά τέτοιο εξωπραγματικό τρόπο που ακολούθως με τυμπανοκρουσίες το εκμεταλλεύτηκαν έτσι, ώστε στο τέλος οι ίδιοι να τρίβουν τα χέρια τους από ικανοποίηση, χωρίς να τους απασχολεί στο ελάχιστο ούτε η παραποίηση της Ιστορίας, αλλά ούτε και η βλάβη που κατά την άποψη του γράφοντος προκάλεσαν στη Σπάρτη.

Έτσι και όλως ενδεικτικά δεν τους απασχόλησε στο ελάχιστο η γελοιοποίηση των Εφόρων, δηλαδή ενός εκ των κορυφαίων θεσμών της δημοκρατίας της Σπάρτης με τις ατυχείς απομιμήσεις κατά τα πρότυπα των τεράτων του «Άρχοντα των Δακτυλιδιών», που τους εμφάνισαν να ζουν σε σκοτεινές σπηλιές, μακριά από τη Σπάρτη, απλησίαστους, εμπαιθείς, απόκοσμους και συμφεροντολόγους. Εμφάνισαν τον ευγενή και συνετό Λεωνίδα να ασεβεί και να παραβιάζει ως σύγχρονος Ράμπο τον απαραβίαστο κανόνα της «ασυλίας των κηρύκων» («Διός άγγελοι ηδέ και ανδρών») κατακρημνίζοντας σε πηγάδι τους κήρυκες του Ξέρξη, πράγμα που συνέβη

μεν αλλά όχι από τον ίδιο τον Λεωνίδα, αποσιωπώντας όμως την μεταγενέστερη μεγαλειώδη πράξη των Σπαρτιατών, οι οποίοι για να εξιλεωθεί η πόλη από το άγος της θανάτωσης των κηρύκων, εζήτησαν την εθελοθυσία δύο συμπολιτών τους για την οποία προσφέρθηκαν δύο ευγενικής καταγωγής Σπαρτιάτες ο Σπερθίας και ο Βούλις, οι οποίοι και μετέβησαν στην αυλή του Ξέρξη ο οποίος, έκπληκτος για την πράξη τους αυτή και παρά το ότι αρνήθηκαν να γονυπετήσουν ενώπιόν του «ου γαρ είναι σφι εν νόμω προσκυνέειν άνθρωπον», τους χάρισε τη ζωή, όπως μας πληροφορεί ο Ηρόδοτος. Εμφάνισαν τον κατά την ιστορία σώφρονα και ήρεμο Λεωνίδα να οδύρεται κραυγάζοντας λίγο πριν από τη μάχη πάντα σε στυλ σύγχρονου Ράμπο: «απόψε θα βρεθούμε όλοι μαζί στην... κόλαση». Λοιδώρησαν την Γοργώ την περήφανη σύζυγο του Λεωνίδα, που την εμφάνισαν να εκλιπαρεί την σωτηρία του άνδρα της με σεξουαλικά ανταλλάγματα. Έκαναν ατυχείς αναφορές για πλαδαρούς ομοφυλόφιλους Αθηναίους που δεν πήγαν στις Θερμοπύλες, αποσιωπώντας τις Πλαταιές, τον Μαραθώνα και τη ναυμαχία της Σαλαμίνας. Εμφάνισαν τη Δημοκρατία της Σπάρτης ως τυραννικό καθεστώς χωρίς καμία αναφορά στους δημοκρατικούς θεσμούς της. Εστίασαν την στρατιωτική εκπαίδευση των νέων μόνο σε απάνθρωπα μαστιγώματα μικρών παιδιών, χωρίς καμία αναφορά στην φιλοσοφία του συστήματος της δημόσιας εκπαίδευσης των νέων της Σπάρτης, που αποσκοπούσε στον προσδιορισμό της ταυτότητάς τους, πάντα σε σχέση με το σύνολο και όχι σε σχέση με την ατομικότητά τους, με σωματικές αλλά και πνευματικές προς τούτο ασκήσεις όπως η γραφή και ανάγνωση, η μουσική, η ποίηση, ο χορός, οι πολεμικές ασκήσεις, ο ομαδικός τρόπος ζωής, οι δοκιμασίες (κλοπή, κρυπτεία), τα αγωνίσματα, το λακωνίζειν κ.ά. (N. Μπιργάλια – ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ) και όχι μόνο με μαστιγώματα που εγίνοντο μεν από τους «μαστιγοφόρους» μετά από απόφαση των «παιδονόμων», αλλά μόνο «ως τιμωρία όταν χρειαζόταν» (Ξεν. Λακ. Πολ. 22- D. MACDOWELL, ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ).

Αν λάβουμε υπ' όψη το θόρυβο των συντελεστών της ταινίας από τη μια μεριά και τους ύμνους και τα πανηγύρια από την άλλη των διοργανωτών των διαφόρων εκδηλώσεων με την ευκαιρία της προβολής της ταινίας στην Αθήνα και Σπάρτη, μπορούμε να παρατηρήσουμε πως οι μεν πρώτοι δικαίως επιχαίρουν για το ίσως και μη αναμενόμενο αποτέλεσμα της δουλειάς τους, οι δεύτεροι όμως (Δήμαρχος Σπάρτης – Νομάρχης Λακωνίας, κ.ά.) γιατί πανηγύριζαν και εξακολουθούν τους διθυράμβους, μήπως για όσα πιο πάνω σε βάρος της Σπάρτης ενδεικτικά διαπράχθηκαν ή μήπως διότι με τις πολλές αναφορές στη Σπάρτη η σημερινή πόλη δήθεν θα ωφεληθεί πολλαπλώς και μάλιστα οικονομικά, αποδεχόμενοι έτσι ένα ανίερο και ιστορικά ταπεινωτικό συμψηφισμό; Να διατυπώσουμε ένα φόβο; Μήπως με την ασέβεια των συντελεστών της ταινίας απέναντι στα παγκοσμίως γνωστά σύμ-

βολα-μνημεία της Σπάρτης και των Θερμοπυλών, τα οποία την μόνη ανάγκη που έχουν είναι ο σεβασμός της ιστορικής τους ύπαρξης και αλήθειας, τα πράγματα πάρουν αντίστροφη πορεία, χωρίς ποτέ μάλιστα ο Λεωνίδας και οι τριακόσιοι να επιστρέψουν στη Σπάρτη, όπως χαρακτηριστικά υμνητής της ταινίας σημείωσε σε τοπική εφημερίδα πως δήθεν με την ταινία «300» συνέβη;

Γιάννη Λαμπρινάκου, δ. Αγγλικής Φιλολογίας
Παρουσίαση βιβλίου:
«Κουμουστιώτικοι καημοί και αντίλαλοι»

Το βιβλίο του Παναγιώτη Στούμπου «Κουμουστιώτικοι καημοί και αντίλαλοι» αποτελείται από 250 σελίδες και τυπώθηκε στη Σπάρτη το 2006. Η επιμέλεια των κειμένων έγινε από την κυρία Λάσκαρη. Το βιβλίο περιέχει 5 κεφάλαια που συνιστούν τον κορμό του βιβλίου. Παρατίθενται στο τέλος και 5 ποιήματα και το βιβλίο καταλήγει με ένα γλωσσάριο. Το γλωσσάριο κρίθηκε απαραίτητο δεδομένου του μεγάλου αριθμού ιδιωματικών λέξεων και φράσεων που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας. Επίσης το βιβλίο διανθίζεται με αξιόλογες φωτογραφίες, οι οποίες συνεισφέρουν στην κατανόηση του κειμένου.

Το αφήγημα είναι καθαρά αυτοβιογραφικό. Ο συγγραφέας, γράφοντας σε πρώτο πρόσωπο, εξιστορεί την περιπέτεια της ζωής του. Δηλαδή τα δύσκολα παιδικά χρόνια, τα χρόνια στο Δημοτικό, την εφηβεία, τις περιπέτειες στην Κατοχή και τον Εμφύλιο. Στη συνέχεια τη στρατιωτική θητεία, τον έρωτά του, τη ζωή στο βουνό.

Απογοητευμένος από όλες τις δυσκολίες αποφασίζει να ξενιτευτεί και με ένα *σαράβαλο αεροπλάνο* πετάει προς το Τορόντο. Εκεί φόρεσε, όπως λει, την άσπρη ποδιά (Graveyard shift). Παντρεύεται, γίνεται πατέρας, δουλεύει 2 δουλειές, περνάει όλα τα γνωστά και άγνωστα βάσανα των μεταναστών και επί τέλους, επιστροφή. Μετά τη γέννηση του δεύτερου παιδιού μεταναστεύουν οι γονείς εκ νέου, αυτή τη φορά στη Νέα Υόρκη.

Δεύτερη επιστροφή και νέες περιπέτειες τον περιμένουν. Τα ξεπερνάει και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι *έζησε ευτυχισμένος γιατί πήγε τη ζωή όπου της άρεσε...* (Αυτή η φράση που είναι η τελευταία της αφήγησης, νομίζω θα ταίριαζε και σαν τίτλος του βιβλίου καλύτερα).

Εδώ μπορούμε να ρωτήσουμε. Είναι ή δεν είναι λογοτεχνία όσα εξιστορεί ο Παναγιώτης; Λένε ότι η λογοτεχνία δεν έχει πρακτικό σκοπό, δηλαδή να πληροφορήσει ή να διδάξει τον αναγνώστη κάτι, παρά μόνον να τον τέρψει, να τον ευχα-

ριστήσει. Να όμως που στο βιβλίο ικανοποιούνται και οι δύο πλευρές: Το απολαμβάνουμε διαβάζοντας αλλά ταυτόχρονα ενημερωνόμαστε για τη ζωή των μεταναστών, τη ζωή των τσοπάνηδων, της ελληνικής υπαίθρου στις δεκαετίες του '50 του '60 και του '70. Μαθαίνουμε για τις περιπέτειες και τα βάσανα των συμπατριωτών μας στα μαύρα χρόνια της Κατοχής και του Εμφυλίου. Από αυτή την άποψη το βιβλίο αποτελεί ένα πολύτιμο χρονικό, ένα θησαυρό τοπικής ιστορίας.

Εν τούτοις, γνώμη είναι ότι εκεί που προσφέρει το βιβλίο τα περισσότερα είναι στον τομέα της γλώσσας, και πιο συγκεκριμένα στον τρόπο της αφήγησης. Όλα τα πεζά και τα ποιήματα που έχει γράψει ο Παναγιώτης Στούμπος, αποτελούν τεκμήρια λαϊκού λόγου. Με τα γραφτά του, καταρρίπτει το μύθο της λεξιπενίας, τάχαμου των αγράμματων ανθρώπων, των τσοπάνηδων και των αγροτών.

Ο Παναγιώτης δεν κάνει λογοτεχνία συνειδητά. Αγνοεί τα τερτίπια του λογοτεχνικού λόγου αλλά κατέχει την τέχνη της αφήγησης. Γράφει όπως μιλάει. Όσοι είχαμε την τύχη να τον γνωρίσουμε, ξέρουμε ότι έτσι μιλάγε. Έχει το χάρισμα να υποτάσσει το λόγο του σε ό,τι θέλει να εκφράσει. Και το εκφράζει, άμεσα. Ξέρει ότι ο λόγος του έχει δύναμη.

Εγώ το λοιπόν που γράφω τούτο εδώ το χαρτί (λέει σαν άλλος Μακρυγιάννης) αν το διαβάσουνε κάποτε παιδιά, θέλω να ξέρουνε πως δεν έγραψα ούτε μια φαντασία, ούτε ένα ψέμα έγραψα αλλά την αλήθεια μου τόμπρα και σταράτα.

Από το απέραντο θησαυρό του λαϊκού του λόγου κάνουμε εδώ μια σταχυολόγηση:

Στην Παλιόχωρα, στο χωράφι τους το μεγάλο δουλεύανε. πατέρας και θυγατέρα. Ότι κάτσανε να πάρουν μια ανάσα, να φάνε ψωμί, είδαν ένα στρατιώτη άζουρο...

Θερίζανε πατουλιές-πατουλιές το γινομένο γέννημα.

Παντού η γλώσσα στολισμένη, ποιητική, πλούσια και γεμάτη αλληγορίες:

Έτσι λοιπόν παίρνει ένα διαλλάγι του η μάνα και πάει στο Γύθειο...

Στερνά από το φαί τραγούδι...

Χάσαν τα χρυσά χρήματα την αξία τους, νοικοκυραίοι γενήκανε διακονιαραίοι.

Το κλαρίνο έδινε τις φωνές και το βιολί και το λαούτο ανεβοκατέβαιναν μέχρι που κορντίζονταν ως της βελόνας τη μύτη...

Σε άλλη περίπτωση στη σελίδα 45 μας μιλάει με το λόγο της θείας Μαλάμωσ:

Κακιές πράξεις να μην κάνετε. Να ζήσουνε φτωχά, αλλά υπερήφανα. Κανενού κερατά το χέρι να μη φιλάτε. Ούλοι καλοί δεν είναι. Ταχιά μεγαλώνετε και τη φτώχεια έτσι την κάνετε και τη διώχνετε.

Ένας απλός δεκάλογος φτάνει να μετατρέψει το παιδί σε ένα μελλοντικό ήρωα, εμφυτεύοντας το σπόρο της φιλοτιμίας και της ηθικής στην ψυχούλα του.

Εξ άλλου η ροή της αφήγησης περιέχει πολλά συγκινητικά περιστατικά που ανεβάζουν το δραματικό τόνο της υπόθεσης. Για παράδειγμα, όταν ο γιος βοηθά τον

άρρωστο πατέρα να πάει στην τουαλέτα, ή όταν περιγράφει την πικρή στιγμή που πεθαίνει το μικρό Ελενάκι:

...και επειδή το σπίτι ήτανε αταβάνωτο μέχρι και στα κλειστά μάτια του νεκρού μας τσουπιού χαλάζια ήτανε και φαινόταν ότι το Ελενάκι μας έκλαιγε (σελ. 46).

Ο συγγραφέας δεν χρησιμοποιεί περίπλοκες τεχνικές όπως για παράδειγμα φλας μπακ ή αλλαγή στα πρόσωπα του αφηγητή ή αλλαγή στο ύφος ή στο ρυθμό της αφήγησης. Γενικά ο ρυθμός της γραφής είναι ταχύς. Περνάμε γρήγορα από τον ένα χρόνο στον άλλο, χωρίς όμως να παραβλέπονται σπουδαία γεγονότα είτε στην προσωπική ζωή του συγγραφέα είτε στην ιστορία της πατρίδας.

Δε διστάζει να κάνει πολιτικές αναλύσεις, είναι μάλιστα καυστικός και ειρωνικός όπως είναι πάντα ο λαϊκός άνθρωπος. *Το '74 ήρθε και ο Καραμανλής σταυροκουμπωμένος από τις μόδες του Παρισιού...* Δοκιμάζει να βγάζει συμπεράσματα, να προφητέψει το μέλλον. Κρατάει φρόνιμα και σοφά αποστάσεις από ακραίες θέσεις. *Για κομμουνισμούς και τέτοια, έχω ψυχή να παραδώσω, ποτέ μα ποτέ δε μας είπαν.* Σε άλλο σημείο δηλώνει:

Θέλω να είμαι δημοκράτης φαρδύς-πλατύς και να μπορώ να φτερνίζομαι.

Φυσικά η Κουμουστά είναι το κέντρο του κόσμου του, ο πυρήνας της ύπαρξής του. Είναι ο ίδιος κομμάτι του Ταϊγέτου, επάνω στον Αελιά ανεμίζει το κεφάλι του και οι πλάτες του είναι οι Γούβες, το στήθος του η Λάκα της Κοφινιδούς. Τα πόδια του φτάνουν ως κάτω στον Ήρη όπως λέει τον Ευρώτα. Αλλά γνωρίζει και τις Αζόρες, τη Λισσαβόνα, το Μαρόκο, το Γιβραλτάρ. Για το τελευταίο μας κάνει δώρο μια ωραία, ζωντανή εικόνα όπου τα κανόνια των Άγγλων μέσα στους βράχους βάρανε αντηλιάδες.

Το γύρω από την Κουμουστά τόπο τον ξέρει απέξω. Έτσι διαβάζουμε τις διάφορες τοποθεσίες.

Στον Κόκκινο Βράχο, στο Κακοχιόνι, στα Τουρκοκίββουρα, στα Σπηλιακάκια, στου Αρβανίτη το Σκότωμα, στα Κεφαλάρια, στου Φώτη τα Ρέματα, στου Πουλιού τη Βρύση, στο Λευκάκι, στη Σωτηρίτσα, στο Σωρό, στα Πέντε Αλώνια, στο Τσαγγάκι, στο Γκοβορίνι, στο Βελιτσανάκι, στα Μαύρα Λιθάρια, στου Τσαούση το Σκότωμα, στο Σταυροπήρι.

Όλο το κείμενο βέβαια, προσφέρεται για μελέτη της τοπικής διαλέχτου. Έτσι έχουμε συχνή χρήση του: *διάκε, διάει* από το ρήμα *διαβαίνω* όπως και στη *μανιάτικη* διάλεχτο. (Βλέπε και στην τσακωνική: *εζάκα τα χούρα νάμου*).

Επίσης έχουμε χρήση του *συνδέσμου* ως αντί του *σαν* που είναι σε κοινή χρήση στο Ξηροκάμπι.

Το κείμενο διανθίζεται επίσης από ενδιαφέρουσες παροιμίες:

Όποιος έχει ζωντανά είναι ζωντανός

Ήπια το δηλητήριο με την μπότσα και την οκά

Το Μάρτη βάλε εργάτες κι ας τους να ψυλλίζονται

Ξαναφτιάχνοντας το σπίτι μου

(συνέχεια από το προηγούμενο)

Εκείνη την ημέρα που επισκέφτηκα το σπίτι μου, πενήντα χρόνια από την αναχώρησή μου στον Καναδά, δεν μπόρεσα να μπω μέσα. Είπα στην κόρη μου και τον ξάδερφό μου που με συνόδευαν πως είχα ξεχάσει το κλειδί στο ξενοδοχείο. Η αλήθεια, βέβαια, ήταν άλλη. Δεν άντεχα άλλες συγκινήσεις. Μεγάλοι άνθρωποι είμαστε. Έμεινα όμως αρκετή ώρα στην αυλή.

Ξημέρωσε Κυριακή. Είπα να πάω στην εκκλησία. Η ημέρα ήταν καλή, η ψιλή βροχή που έπεφτε ασταμάτητα την προηγούμενη μέρα είχε βαρύνει την καρδιά μου. Ξεκίνησα πρωί. Στο χωριό δεν συνάντησα άνθρωπο, λες και όλοι είχαν κρυφτεί στα σπίτια τους περιμένοντας κάποια επιδρομή. Θυμήθηκα τα χρόνια της Κατοχής και της παλιοκατάστασης, που ο καθένας κοίταζε πώς να σωθεί. Υπήρχαν όμως και τότε συγκινητικές προσπάθειες αλληλοβοήθειας και κατανόησης. Θυμάμαι με συγκίνηση συγγενείς και φίλους να σπεύδουν να βοηθήσουν, όταν ένα σπίτι αδικοπάθαινε. Όπως σε περιπτώσεις εμπρησμού. Έτρεχαν τότε να σβήσουν τη φωτιά με αυτοθυσία αφηφώντας τους κινδύνους.

Πήγα λοιπόν στην εκκλησία, έκανα το σταυρό μου, άναψα κεριά ονομαστικά για ζώντες και κεκοιμημένους και κάθησα σ' ένα στασίδι. Κοίταξα δεξιά-αριστερά, μα δε γνώριζα πρόσωπα. Το δικαιολόγησα από το λίγο φως, αλλά δεν ήταν αυτό. Δεν βλέπω και καλά, είναι αλήθεια, να μην κρυβόμαστε. Τέλειωσε η λειτουργία και βγήκαμε έξω. Τι ήταν αυτό. Είδα πολλούς νά 'ρχονται προς το μέρος μου και να απλώνουν χέρια. Γυναίκες και άνδρες με άσπρα μαλλιά, πρόσωπα γερασμένα. Συνομήλικοι, φίλοι, γείτονες. Με είχαν αναγνωρίσει. Το είχαν πληροφορηθεί από την ξαδέρφη μου την Τασία. Συγκινήθηκα. Είδα πρόσωπα γνωστά, αγαπημένα, που κι αν ο χρόνος τα είχε αλλάξει, για μένα ήταν ίδια, όπως τότε που ζούσαμε όλοι δείχνοντας πολλή αγάπη ο ένας για τον άλλο. Καθήσαμε στο καφενείο μια μεγάλη παρέα. Με ρωτούσαν, τους ρωτούσα. Ήθελα κι εγώ να μάθω πολλά. Στην καρδιά μου πάντα υπήρχε ο φόβος να ρωτήσω για διάφορα πρόσωπα. Προσπάθησα κάνα δυο φορές, αλλά απογοητεύθηκα: «έχει πεθάνει, κι αυτός έχει φύγει 'πο χρόνια...». Σταμάτησα να ρωτάω. Περιορίστηκα στους παρόντες. Για τα άλλα υπήρχε καιρός. Έφυγα ξαναγιωμένος για τη Σπάρτη. Το πρόσεξε η κόρη μου που μ' άκουσε να σφυρίζω.

Η πιο ευχάριστη συνάντηση ήταν η επίσκεψη του Πότη, του φίλου μου, ο οποίος έχει ήδη εγκατασταθεί μόνιμα πια στο διπλανό χωριό. Τό 'χε μάθει και κατέφθασε, κεφάτος και μαυρισμένος, με λουλούδια έτσι για το καλωσόρισμα. «Το βράδυ στο σπίτι, το βράδυ δηλαδή από το απόγευμα νωρίς, να προφτάσουμε», μου

λεει. Τον βρήκα έξω από το σπίτι στο δρόμο να με περιμένει. Και μού 'δειχνε τη γειτονιά, τις κότες του, τα σκυλιά του, τα δυο αρνιά. Έχει φυτέψει ένα μεγάλο χτήμα ελιές, πολλές ελιές στη σειρά. Τις ποτίζει συχνά κι έχουν θεριέψει. Δεν ξέρω πόσους τόνους λάδι μου είπε ότι θα κάνει σε είκοσι χρόνια. Κι είναι ο ίδιος ογδόντα. Άμα ο άνθρωπος δημιουργεί, τι σημασία έχουν τα χρόνια. Έχει, στο κάτω-κάτω, την κόρη του εδώ με παιδιά. Τυχερός.

Ξαναπήγα στο σπίτι μου και αποφάσισα να μπω μέσα. Έσφιξα την καρδιά μου και άνοιξα με δυσκολία την πόρτα. Αντιστεκόταν με πείσμα. Από κοντά και οι άλλοι, αλλά εγώ δεν έβλεπα άλλους, ούτε τους άκουγα, ούτε και όταν άνοιγαν διάπλατα τα παράθυρα. Σκόνες, αράχνες, αλλά τα αντικείμενα στη θέση τους. Έμεινα δεν ξέρω πόση ώρα σκεφτικός, αμίλητος. Πόσα πράγματα χώρεσαν μέσα μου σε λίγες στιγμές.

Την άλλη μέρα είχαμε ραντεβού με τον μηχανικό. Να βάλουμε μπροστά το σπίτι, γιατί δεν έχουμε καιρό. Έπρεπε και να φύγουμε, έλεγε η κόρη μου. Αυτό το τελευταίο δε μ' άρεσε και πολύ, αλλά τι να πεις. Όταν μεγαλώνεις, μεγαλώνουν και οι ανάγκες και οι εξαρτήσεις. Πήγαμε στο γραφείο του μηχανικού να δούμε τι θα γίνει. Ο μηχανικός, ντόπιος, το ήξερε το σπίτι. Του εξηγήσαμε τι θέλουμε κι αυτός μας απάντησε ότι τα σχέδια θα τα έχει έτοιμα σύντομα. Κάτι όμως δεν μ' άρεσε σ' αυτόν τον άνθρωπο. Τον άκουσα να λέει πως όσοι ξαναωπιάχνουν τα σπίτια τους έχουν και κάποιο πρόβλημα. Δυσκολεύουν την εξέλιξη, λέει, των εργασιών. Μας εξήγησε ότι έπρεπε να φύγουν όλα τα πράγματα, σκεπές, πορτοπαράθυρα. Θα μείνουν οι τέσσερις τοίχοι.

Εξαγριώθηκα. Χάνι θα μου το κάνει το σπίτι, μονολόγησα. Του είπα ότι δεν έχει αισθήματα και μου απάντησε: «τη δουλειά μου κάνω». Οι σχέσεις μας εντάθηκαν. Ήθελα να τον βουτήξω, αλλά συγκρατήθηκα. Είπαμε κι άλλα σε έντονο ύφος. Τελικά συνέχισε κουβεντιάζοντας με την κόρη μου, αρχιτέκτων κι αυτή, και συνεννοήθηκαν.

Οι εργασίες προχώρησαν. Διαμορφώσαμε αρχικά την καλύβα, που δέναμε εκείνα τα χρόνια το μουλάρι μας, κατάλληλα ως αποθήκη. Εκεί βάλουμε όσα αντικείμενα διάλεξε η κόρη μου κι όσα θύμιζαν σ' εμένα τους ανθρώπους που κατοικούσαν, χρόνια τώρα, στο σπίτι.

Πριν επιστρέψουμε στον Καναδά επισκεφτήκαμε το σπίτι. Βρήκαμε μαστόρους πολλούς να χτυπάνε και να βγάζουν από το σπίτι ταβάνια, πατώματα και πόρτες καρφωμένες με πρόκες γυρισμένες στο πλάι από μέσα. Έφυγα γρήγορα για να μην ακούω τους χτύπους, που συνέχιζαν όμως να ηχούν για πολλές μέρες στο μυαλό μου.

Και νά 'μαι τώρα στο ανακαινισμένο σπίτι μου. Φοράω παντόφλες και κάθομαι σε μια αναπαυτική καρέκλα έχοντας ακουμπισμένα τα πόδια μου στο καρέκλι της μάνας μου. Χαίρομαι όσα δεν πρόφτασα να χαρώ. Βλέπω τις ελιές που δένουν, τα χελιδόνια που πηγαινοέρχονται, τις ροδάφινες που έχουν λουλουδίσει και καμαρώνω τον κήπο μου. Και τα βράδια, αυτά τα βράδια στην πλατεία με τον Πότη και τους άλλους να λέμε, να λέμε και να μην σώνονται. Ζω σ' ένα όνειρο, όσο κι αυτό κρατήσει. Άκουσα προχτές τη γυναίκα μου να τηλεφωνεί στον φίλο μου τον Πότη και να του λει: «Εκείνο το σκυλάκι, Πότη, που υποσχέθηκες να δώσεις στο Γιώργη, μην του το δώσεις. Σε παρακαλώ πολύ. Άμα πάρει και σκυλί ο Γιώργης, δεν θα το κουνήσει από την Ελλάδα!!!».

Νίκου Χ. Καπετανάκου
Γιατί έφυγαν τ' αηδόνια...;

Απρίλης 2005. Στο χωριό μου την Πολοβίτσα. Βράδυ μετά τις έντεκα. Ρεμβάζω στο παλιό ξύλινο χαγιάτι του παππού μου του Νίκου και της γιαγιάς μου της Αγλαΐας ή Νίκαινας.

Ήσυχη νύχτα. Φεγγαρόλουστη. Τίποτε δεν ακούγεται. Μόνο το νερό της βρύσης κελαρύζει κάτω στην πλατάνα.

Σκέφτομαι και μονολογώ:

Αηδονάκι μου γλυκό. Δεν σε βλέπω, δεν σ' ακούω. Γιατί δεν ήλθες φέτος; Πού ήσουν τόσον καιρό;....

Τ' ολόγιομο φεγγάρι ρίχνει τις χρυσαφένιες του αχτίδες μέσα από τ' αγιόκλημα και τα κάγκελα του χαγιατιού.

Περιμένω κάποιο άκουσμα, κάποια φωνή ζωντανού, κάποιο λάλημα ανοιξιιάτικου αηδονιού.

Περασμένα μεσάνυχτα. Περιμένω μα μάταια. Σιγαλιά...

Κάτω στον κάμπο τρεμοσβήνουν τα φωτάκια των χωριών. Πέρα μακριά ακούγεται το γαύγισμα κάποιου σκύλου και το λάλημα κάποιου αγουροξυπνημένου πετεινού.

Ξάφνου από το νερό της πηγής κάτω στην Πλατάνα κράζει ένα βατραχάκι... κβα... κβα... κβα... και σπάει την νυχτερινή σιωπή. Λείπει κάτι όμως. Λείπει το λάλημα τ' αηδονιού που μαζί με το κόασμα του βατραχιού είναι η θεία λυρική «δυωδία» που ξυπνά και ζωντανεύει την απριλιάτικη νύχτα.

Η νύχτα φεύγει. Το φεγγάρι στη δύση του. Ξημερώνει... και περιμένω ακόμη... τον ήχο του φτερωτού βιολιστή της νύχτας. Δεν ήρθε... και κάτω το σφεντάμι έμεινε έρημο και μόνο του.

Θυμάμαι: Παλιά άλλες ανοιξιάτικες νύχτες της Πολοβίτσας που τότε όλα βλέπονταν και ακούγονταν... θυμάμαι τους στίχους του Γεωργ. Δροσίνη που υμνωδούσε όλα τα ζωντανά της θείας δημιουργίας κι έλεγε:

*«Πρώτο φλογέρας σφύριγμα
κότσυφας δευτερώνει,
το πρώτο της λύρας λάλημα
τ' αντιλαλεί τ' αηδόνι».*

Και συνεχίζει:

*«Τ' αηδόνι βιολιτζής
κι η τέχνη του θεία
κι έχει βιολί του το δεντρί
και κόρδες τα κλαδία».*

Λένε:ότι τ' αηδόνι τον ένα μήνα κελαϊδεί τους ένδεκα σωπαίνει...

Και ο Απρίλης πέρασε μ' απόλυτη σιωπή. Έτσι και η αποψινή βραδιά μου πέρασε σιωπηλή και άδεια. Τώρα κατάλαβα γιατί ήταν άδεια η βραδιά μου κατά τον ίδιο ποιητή.

*«Εκείνος που δεν του 'λαχε
δεν το καταλαβαίνει
τι είναι η φωνούλα τ' αηδονιού
στην ερημιά ακουσμένη».*

και πιο κάτω:

*«Καμιά θωριά ξεχωριστή
δεν μας το φανερώνει
μόνο η φωνή του αμ' ακουστεί
γνωρίζεται τ' αηδόνι».*

Αναρωτήθηκα: Γιατί δύο-τρία χρόνια τώρα, όπως και φέτος, δεν ακούστηκε αηδόνι στο χωριό μου;

Σκέφτηκα πάλι ρεμβάζοντας στο χαγιάτι, μήπως έγινε καμία αλλαγή στο χωριό μας; Μήπως άλλαξε το νυχτερινό περιβάλλον; Τα πλατάνια, τα σφεντάμια στην ποταμιά κάτω είναι στη θέση τους. Το νερό στην πηγή τρέχει όπως και παλιά. Τα βατράχια είναι στη θέση τους. Οι πλύστρες κοντά στην πηγή, στη θέση τους. Η νύχτα είναι ίδια, ήσυχη, γαλήνια, φωτισμένη από το φεγγάρι, τ' άστρα, τις πυγολαμπίδες και τις κέρινες φλογίτσες των εξωκλησιών...

Σηκώθηκα και ακούμπησα στην πεζούλα του χαγιατιού και κοίταξα αριστερά κατά το καπηλειό του Παντελή, τις πλατάνες, τα γύρω ηλεκτρικά φώτα της πολυτελούς ταβέρνας και την πλατεία γεμάτη αυτοκίνητα, μοτοσυκλέτες, φωνές, ομιλίες και κόσμο που μασουλά... μασουλά... παραδοσιακούς μεζέδες και ακούει ηλεκτρονική μουσική. Και είπα μέσα μου. Αυτή δεν είναι ήσυχη φυσική Νύχτα...αυτή είναι ημέρα λουσμένη από τεχνητά φώτα και θορύβους λαϊκής αγοράς. Πού ν' ακουστούν οι βάτραχοι, πώς να λαλήσουν τα πουλιά, τα τουρκάκια, οι σπίνοι, οι σουσουράδες την ημέρα, οι Γκιώνηδες, οι κουκουβάγιες τη νύχτα;...

Πώς να τραγουδήσουν τ' αηδόνια, που θέλουν τους φυσικούς τους ακροατές που είναι όλα τα ζωντανά της φύσης, στην ησυχία της νύχτας;

Η νέα πολιτισμική εξέλιξη τα 'διώξε. Κι αυτά έφυγαν και σώπασαν και τους δώδεκα μήνες. Έτσι χάθηκε το τραγούδι τους στην άνοιξη, στον έρωτα, στην ανάσταση της φύσης και του Θεανθρώπου. Έπαυσε η θεία προσευχή τους προς τον Παντεχνήμονα Λόγον.

Τώρα όλοι εμείς οι εναπομείναντες «χωριάτες» δεν μπορούμε να τραγουδήσουμε ξανά:

*«Ψηλός ο πλάτανος: λαλεί
τ' αηδόνι στα κλαδιά του
και κελαρύζει το νερό
στη ρίζα συνοδειά του».*

και,

*«Χαρείτε μάτια μου το φως
κι εσείς αυτιά τ' αηδόνια
και χείλη μου το κρύο νερό
πριν σφαιλιστείτε αιώνια».*

Περιμένοντας την αιωνιότητα, εμείς χωρίς καμιά ελπίδα πια, αφήνουμε μια τέτοια για τους νέους, που έρχονται και θα 'ρθουν. Και όπως λέει ο Καβάφης κατά ποιητικήν παραλλαγήν μας:

«και τώρα τι θα γένουμε χωρίς αηδόνια;...»

Ελπίδα μας για το χαμό του αηδονιού είναι ένα άλλο πουλάκι. Ο γιάννακας ή καλόγιαννος, ή κοκκινολαίμης, το σταχτί αυτό πουλάκι με την κόκκινη κηλίδα στο λαιμό του, που λαλεί και τραγουδά στα φθινοπωρινά βάτα του χωριού μας, που το βρήκαμε κατά τον ποιητή, στο σπίτι της παρηγοριάς.

*«Τη λύπη ρώτησε η χαρά.
Γνωρίζεις την Ελπίδα;
Στο σπίτι της παρηγοριάς
κάποια φορά την είδα».*

Τα βάτα είναι το σπίτι της παρηγοριάς, εκεί κατοικεί και υπάρχει ο γιάννακας, η ελπίδα.

*«Εκεί ζει, πηδά από κλαρί σε κλαρί
και κελαϊδεί ο γιάννακας
του Χινοπώρου αηδόνη».*

Το πουλάκι αυτό, ο γιάννακας, είναι κάποια λύση.

Στην Αηδόνα μου

ΕΥΓΕΝΙΑ

Ο Παππούς της Πολοβίτσα,

Απρίλης 2005

Θεοδώρου Σ. Κατσουλάκου

Πουλιά

Με χαρά διαπιστώνουμε ότι πουλιά που σπάνιζαν ή είχαν εξαφανιστεί ξανάκαναν την παρουσία τους και μάλιστα με τρόπο αρκετά εμφανή. Το σφυριχτή, το αγαπημένο πουλί της Κουμουστάς, που πετούσε κάθε πρωί στους κορφιάδες των σπιτιών, μπορεί να τον δει και πάλι κάποιος να πετάει στα ίδια μέρη ξεγελώνοντας τους ανθρώπους με τα σφυρίγματά του. Το σφύριγμά του, αλήθεια, μοιάζει ανθρώπινο.

Οι κιτρινοπούλες, που είχαν σχεδόν παύσει να μας επισκέπτονται τα τελευταία χρόνια, φέτος, είπε κάποιος που τις αγαπάει ιδιαίτερα, τις είδε να περνάνε και ήταν τόσες πολλές που κιτρίνισαν στην κυριολεξία τα δέντρα του Λυκοβουνού, όπου για λίγο στάθηκαν να ξεκουραστούν.

Ο γκιώνης, το πουλί που λαλάει τις νύχτες της άνοιξης και του καλοκαιριού, ξανακούγεται και πάλι. Για πολλά χρόνια είχε σιωπήσει. Μόνο από το βορεινό πλατάνι της πλατείας του Ξηροκαμπιού ακουγόταν κάποιος. Φέτος όλη την άνοιξη την ησυχία της νύχτας διέκοπταν οι μονότονες φωνές των γκιώνηδων.

Οι δεκοχτούρες ήταν κυρίως πουλιά των πόλεων. Τα τελευταία χρόνια πολλαπλασιάσθηκαν φαίνεται και αναζήτησαν νέο ζωτικό χώρο στα χωριά. Στα πεδινά χωριά του δήμου Φάριδος βλέπει κανείς πολλές απ' αυτές να πετούν δίπλα στους ανθρώπους. Παλιότερα ασφαλώς θα τις σκότωναν. Το γεγονός ότι επιβιώνουν και πληθύνονται αποτελεί, πράγματι, δείγμα πολιτισμού.

Της αγοράς

Μεγάλο Σάββατο του 2007. Τρεις δόκιμοι έφεδροι αξιωματικοί που υπηρετούν στο 31ο ΤΥΠ στις Φέρρες του Έβρου (ο ένας κατάγεται από τα περίχωρα του Ξηροκαμπίου) αναζητούν εστιατόριο στην πόλη για να φάνε μαγειρίτσα μετά την Ανάσταση. Όσο και να ψάχνουν δεν βρίσκουν τίποτα ανοιχτό για το βράδυ. Αναρωτιώνται: «Τόσοι στρατιωτικοί εδώ, πού τρώνε τέτοια μέρα;» Το απόγευμα κατευθύνονται προς την Λέσχη Αξιωματικών, όπου λαμβάνουν μία λίαν απογοητευτική απάντηση: «Έπρεπε να είχατε παραγγείλει μία εβδομάδα πιο πριν». Ως τελευταία λύση σκέφτονται να κατευθυνθούν μετά την Ανάσταση στην Αλεξανδρούπολη. «Μεγάλη πόλη είναι, κάποιο εστιατόριο θα είναι ανοιχτό», είπαν και κίνησαν για εκεί. Η τύχη όμως δεν ήταν με το μέρος τους. Έπειτα από αναζήτηση μιας ώρας δεν βρήκαν τίποτα. «Δεν μπορεί», λέει ο ένας, «κάπου θα είναι ανοιχτό κάτι, ένα σουβλατζίδικο τουλάχιστον». «Έστω και μπουγατσάδικο», αναφωνεί απελπισμένα ο άλλος. Καθώς η ώρα περνούσε και δεν έβρισκαν τίποτα, ο συνδημότης μας τους πρότεινε να γυρίσουν στις Φέρρες και να φάνε παξιμάδι με τυρί που είχε φέρει από το Ξηροκάμπι. Πεινασμένοι λοιπόν πήραν τον δρόμο του γυρισμού. Βγαίνοντας από την πόλη, (η ώρα θα πλησίαζε δύο) βρήκαν ένα μπουγατσάδικο, που μόλις είχε ανοίξει. «Υπάρχει Θεός!». αναφωνεί ο ένας. Σταματούν και μπαίνουν γρήγορα μέσα. Πιάνουν τραπέζι και παραγγέλνουν: μπουγάτσα με τυρί (έτσι λένε εκεί την τυρόπιττα), μπουγάτσα με κρέμα, λουκανικόπιττα κ.α. Βασιλικό φαγητό! Αφού ήπιαν και μερικές μπύρες, κίνησαν για τις Φέρρες, δίνοντας μια υπόσχεση: ότι την επόμενη Ανάσταση, πολίτες πλέον στα σπίτια τους, αλλά και κάθε χρόνο τέτοια μέρα μαζί με την παραδοσιακή μαγειρίτσα θα τρώνε και παραδοσιακή μπουγάτσα!!!

Δ.Θ.Κ.

Πριν από πολλά χρόνια, τότε που η μετάβαση στην Αθήνα ήταν ολοήμερο ταξίδι και η παραμονή έμοιαζε με ξενιτιά, ρωτήθηκε ο Κώστας Διακουμάκος, που μόλις είχε φτάσει εκεί, από μερικούς Ξηροκαμπίτες τι νέα έφερνε. Αυτός πήρε ύφος σοβαρό, σκέφτηκε λίγο και απάντησε: «Βάτα, πολλά βάτα, ρε παιδιά, τόσα που κοντεύουν να φτάσουν στην πλατεία. Σε λίγο θα μπουκ στα καφεενεία, θ' ανέβουν στα τραπέζια και θα καβαλήκουν τα τάβλια». Απόρησαν τότε οι νεαροί Ξηροκαμπίτες και μελαγχόλησαν. Να μην μπορούν οι άνθρωποι να παίξουν ανενόχλητοι το τάβλι τους ή τα χαρτιά τους. Αμαρτία από το Θεό!

Η.Γ.Μ.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1950 στο Τορόντο οι μετανάστες συμπατριώτες μας αποφάσισαν να οργανωθούν δημιουργώντας ένα σύλλογο. Απευθύνθηκαν σε πολλούς και ο σύλλογος έγινε. Ζήτησαν τότε από τα μέλη κάποια εισφορά, προκειμένου να φτιάξουν στο Ξηροκάμπι ένα έργο, να βοηθήσουν τους κατοίκους του που ζούσαν τότε κάπως δύσκολα. Πήγαν και στον, μακαρίτη τώρα, Πάνο Κυριακάκο και του ζήτησαν ένα είδος συνδρομής. Εκείνος τους κοίταξε αδιάφορα και τους είπε: «Εάν είναι να γκρεμίσουμε εκεί κάτω, να σας δώκω τα διπλά και τα τριπλά». Είχε ρίξει, φαίνεται, πέτρα πίσω του...

H.Γ.Μ.

Οι παλαιότεροι θυμούνται το συμπαθή αλλά άτυχο θεολόγο καθηγητή Θεόδωρο Λαγάνη, γνωστό με το παρατσούκλι Χαμούρας. Ο ίδιος από ένα σημείο και πέρα είχε χάσει τα λογικά του και συχνά περιφερόταν στους δρόμους κρατώντας ένα καλάθι που περιείχε ένα μπρίκι, κάποιο ποτήρι, τέτοια. Τα χρόνια ήταν δύσκολα και οι συμπεριφορές δεν είχαν την ανάλογη λεπτότητα. Συχνά τότε άκουγες από διάφορα σημεία, απ' όπου περνούσε ο Θόδωρος Λαγάνης, τη διαπεραστική φωνή: Χαμούρααα! Κι εκείνος αντιδρούσε έντονα στολίζοντας με βαρείς χαρακτηρισμούς τους υβριστές του. Με τον καιρό έφυγε από το Ξηροκάμπι και εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Στην πλατεία της Ομόνοιας θεάθηκε κάποτε ο μπάρμπα Θόδωρος με το συνηθισμένο καλάθι του. Εκεί ακούστηκε από κάποιο σημείο η κραυγή: Χαμούρααα! Ο δυστυχής μπάρμπα Θόδωρος, χωρίς να ανακόψει το βήμα του, μονολόγησε:

Άτιμοι Ξεροκαμπίτες, κι εδώ με βρήκατε....

H.Γ.Μ.

Ανάλεκτα

Οι παλιότεροι θυμούνται με αγαλλίαση τη γιορτινή ατμόσφαιρα και τις συνήθειες γενικότερα των πιστών που πήγαιναν να προσκυνήσουν της Ανάληψης στον Αϊ Σπυρίδωνα, την Παρασκευή της Λαμπρής στη Γόλα και τα εννιάμερα της Παναγίας στη Ζερμπίτσα. Μετά τη λειτουργία δεν έφευγε κανείς. Όλοι κάθονταν κάπου απλώνοντας την πραμάτεια τους. Έτρωγαν, κερνιούνταν μεταξύ τους και δίνανε ευχές. Τώρα η μετάβαση γίνεται με αυτοκίνητο και η αναχώρηση γίνεται αμέσως μετά το πέρας της λειτουργίας.

Η ζωή παλιότερα μπορεί να ήταν απλή, οι ανάγκες λιγότερες, αλλά οι δυσκολίες πολλές. Για να ανταποκριθεί κανείς στις υποχρεώσεις του απέναντι στην οικογένειά του και την κοινωνία, πολλές φορές δοκιμαζόταν σκληρά. Επιγραμματικές διατυπώσεις υπό μορφή παροιμιακού λόγου αποδίδουν πιστά αυτήν την πλευρά της ζωής: «Όποιος δεν πάντρεψε, δεν έχτισε, δεν φύλαξε κατσίκια δεν δόξασε Θεό».

Παλιός Κουμουστιώτης που είχε αναπτύξει επιχειρήσεις στον Καναδά παρακινήθηκε από τα παιδιά του να τις επεκτείνει. Παρά την αρχική του διαφωνία έστερξε τελικά ν' ανοίξουν κι άλλο, κι άλλο μαγαζί. Οι δουλειές δεν πήγαν καλά κι εκείνος εξέφρασε την απογοήτευσή του όσο πιο πειστικά μπορούσε: «Τώρα εσείς με ρίξτε από τη Μεγάλη Βρύση στου Μελέτη το μύλο». Από τη βρύση δηλαδή της Κουμουστάς στο ποτάμι της Ρασίνας, όπου είχε παλιά ο Μελέτης Παπαδάκος το μύλο του.

Θ.Σ.Κ.

Κική Γ. Χατζάκου

Λώ θεία,... όχι μόνο ως αδελφή της μάνας μου αλλά και πρωτίστως ως μετοχή του θείου... του θεϊκού αγγίγματος...

Νήπιο, ακουμπισμένο δίπλα σου, ζωγράφισες με όλα τα χρώματα στα λευκά φύλλα της ψυχής και του μυαλού μου πρώτα τις ονειρικές εικόνες όλων των παραμυθιών, έπειτα τις συναρπαστικές περιπέτειες των ομηρικών επών, τους άθλους του Ηρακλή, τα κατορθώματα του Θησέα, το ταξίδι του Ιάσονα, τους μύθους του σοφού Αίσωπου, τις αρχαίες τραγωδίες και τις κωμωδίες του Αριστοφάνη, τις ηρωικές πράξεις των κλεφτών και των αρματολών, τις παραβολές του Χριστού, τη ζωή και τα έργα των καλλιτεχνών, των ποιητών και των συγγραφέων.

Έπειτα έγινα η Ρένα, και καθισμένη στο καρότσι σου, έπλεκες κάθε πρωί τις κοτσίδες μου, και με δίδασκες: «τόλμα να πλανάς τον εαυτό σου και όνειρα να πλέκεις», «δεν υπάρχει δεν μπορώ, υπάρχει δεν θέλω». «όταν διαβάζεις, να διαβάζεις, όταν πιάνεις τη σκούπα, να την πιάνει πιασμός, και όταν παίζεις, να παίζεις με την ψυχή σου», «δουλειά σημερινή μην την κάνεις αυριανή», «κι αυτό το χώμα που πατάς, κι αυτό καλά να στρώνεις», «σημασία έχει η προσπάθεια κι όχι μόνο το αποτέλεσμα», «να δοκιμάζεις τον εαυτό σου για να είσαι δυνατή», «να βασίζεσαι στις δυνάμεις σου».

Αλλά δεν δίδασκες μόνο με λόγια, ήσουν το ζωντανό παράδειγμα της διδαχής σου. Κατόρθωνες τα πάντα, με δύναμη, με θέληση, με ενεργητικότητα, με εφευρετικότητα, με αισιοδοξία, με κέφι, νικώντας όλα τα εμπόδια, σαν τους ήρωες των παραμυθιών, των θρύλων, της μυθολογίας, των μυθιστορημάτων και των ιστοριών που διηγόσουν. Χρυσοχέρα σαν την Πηνελόπη, γενναία σαν την Ιπολύτη, ευαίσθητη όπως οι μούσες, έτοιμη να κόψεις τα κεφάλια της Λερναίας Ύδρας, να καθαρίσεις την κόπρη του Αυγείου... Έπλεκες, κεντούσες, συγύριζες, σκούπιζες, μαγείρευες, φύτευες, άσπριζες, έστρωνες τα κρεβάτια, έπλενες, δούλευες συνεχώς, με άνεση και όρεξη, δίνοντας την εντύπωση στους γύρω σου ότι δεν έχεις ανάγκη να βοηθηθείς, αλλά μάλλον να βοηθήσεις, δίνοντας στην πράξη και όχι μόνο με λόγια το αισιόδοξο μήνυμα ότι ο άνθρωπος έχει αστείρευτες δυνάμεις μέσα του και δεν μένει παρά να τις ανακαλύψει.

Κι όταν έφηβη έγινα η Ειρήνη, με καθοδηγούσες: «να σέβεσαι τον εαυτό σου και τους άλλους», «να χαίρεσαι κάθε μέρα, κάθε στιγμή», «η ευτυχία δεν είναι μία αλλά πολλές και καθημερινές», «κάνε μόνο καλό», «να χαίρεσαι με τη χαρά και να

λυπάσαι με τη θλίψη των άλλων», «το δάκρυ για τον ξένο πόνο πάει κατ' ευθείαν στο Θεό»...

Δίπλα σου ωρίμασα και μεγάλωσα γρήγορα, γιατί μου μετάγγισες συμπυκνωμένη πείρα και γνώση, όπως η χελιδόνα μεγάλωνε γρήγορα τα μικρά της κάτω από τη σκεπαστή βεράντα.

Κι όταν ο άνθρωπος της μέχρι τότε ζωής μου, η μητέρα μου, έσβησε στην αγκαλιά μου, μου είπες «προχώρα, πραγματοποίησε την επιθυμία της» και πέρασα στο Πανεπιστήμιο. Κι όταν γνώρισα τον άνθρωπο της υπόλοιπης ζωής μου, τον ερωτεύτηκες κι εσύ.

Και σήμερα, που είμαι η Ειρήνη Μακαρατζή - Βογιατζή κι έχω ζήσει, κι έχω χαρεί, κι έχω πονέσει, κι έχω δημιουργήσει, κι έχω ευτυχήσει, κι έχω πασχίσει, κι έχω αγαπήσει, κι έχω μείνει ακόμη παιδί, όπως με έμαθες, πες μου, πώς θα μάθω μετά τη μάνα μου, να ζω και χωρίς εσένα...

Στέκομαι μπροστά σου εκφράζοντας, πιστεύω, τα συναισθήματα, τις εμπειρίες και τις εντυπώσεις όλων των ανθρώπων που σε γνώρισαν... Των ανηψιών σου, των αδελφών σου, των κοριτσιών και των αγοριών του χωριού μας που μαθήτευσαν κοντά σου, όλων των συγγενών και των φίλων, στη μνήμη των οποίων θα μείνεις ως ένα ξεχωριστό άτομο, ένα σύμβολο, ένα παράδειγμα σοφίας, χαράς, τόλμης, αγάπης, ανεξαρτησίας, αισιοδοξίας, αυτοσεβασμού, ψυχικής και σωματικής δύναμης, δημιουργικότητας, προσφοράς, υπομονής και εγκρατέρευσης, εγκράτειας, αξιοπρέπειας και κάθε είδους θετικής έννοιας, ενέργειας και σκέψης, σε ένα κόσμο γεμάτο αρνητισμό, κενότητα, υλισμό και απαισιοδοξία.

Υπήρξες για όλους μας θεία, δασκάλα, σύμβουλος, φίλη, στήριγμα των αρτιμελών, εσύ, χωρίς πόδια... μας έδειξες τον τρόπο πώς μπορούμε ν' ανεβούμε λίγο ψηλότερα...

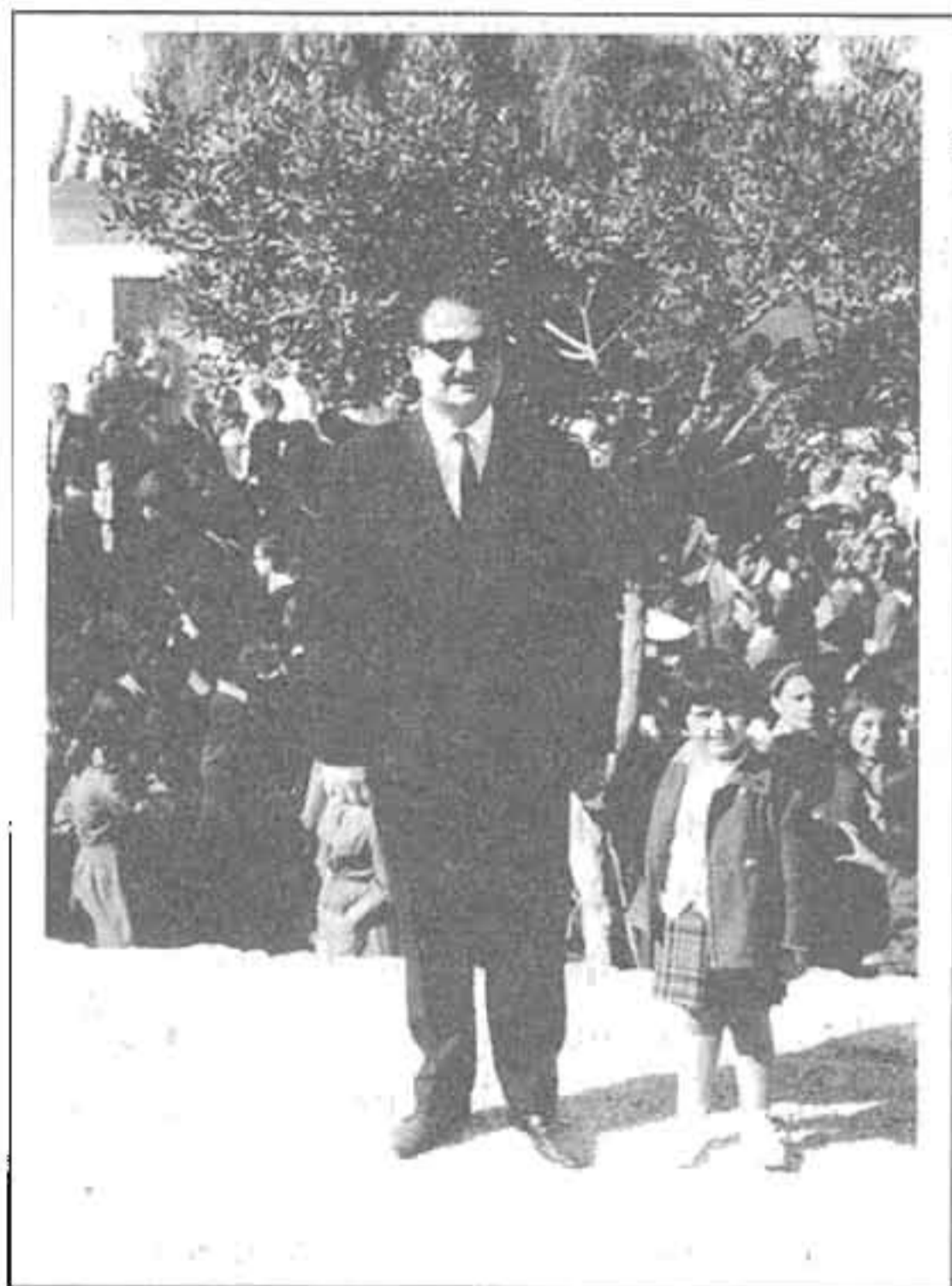
Ας καμωθούμε πως θα ζεις μέσα μας...

Έτσι ζει μέχρι σήμερα και η κωφάλαλη και τυφλή συγγραφέας Έλεν Κέλερ και η δασκάλα της, η Άννυ Σάλιβαν. Εσύ ενσάρκωσες και τις δύο. Υπήρξες συγχρόνως μαθήτρια και δασκάλα του εαυτού σου.

Κι οφείλω να γράψω για σένα... Λώ Θεία...

Ειρήνη Μακαρατζή - Βογιατζή

Πολυζώης Α. Πήλιας

Το ταξίδι της ζωής του Πολυζώη Πήλια τέλειωσε. Ένα μεγάλο «ευχαριστώ» στον προσφιλή μου θείο, Πολυζώη Πήλια, που απεβίωσε στην Αθήνα, το Μάιο, σε ηλικία 81 ετών. Διετέλεσε καθηγητής θεολογίας και βυζαντινής μουσικής – συγγραφέας – λυκειάρχης, συμβάλλοντας έτσι στην προαγωγή της πνευματικής ζωής. Ήταν άνθρωπος απλός, ολοκληρωμένος, χωρίς επιτήδευση. Ανοιχτός σ' όλους χωρίς διάκριση, χωρίς διαχωρισμούς.

«Ξηροκαμπίτης γέννημα θρέμμα», δεμένος με τις ρίζες του, που δεν ξεχνούσε ποτέ. Ήξερε να δίνεται και να δίνει! Επί μακρόν πρόσφερε ανελλιπώς στην οικογένειά του, στην εκπαίδευση και στην εκκλησία με

την γλυκιά φωνή του, που σ' όλους εμάς ήταν γνώριμη, ιδιαίτερα το Πάσχα. Σε μένα και την οικογένειά μου ήταν πάντα δίπλα, με την πολύτιμη παρουσία του και συμβουλή. Ήξερε να αγωνίζεται στη ζωή σ' όλους τους τομείς και πάντα έβγαινε νικητής. Όμως η μάχη αυτή με το θάνατο ήταν άνιση και μας αποχαιρέτησε ήρεμα! Ο θάνατος του προκάλεσε θλίψη σ' όλους και ιδιαίτερα σε μένα που ήταν και πνευματικός μου πατέρας. Εύχομαι το έργο του να γίνει αρωγός σ' όλους μας, θα μας μείνει αξέχαστος!

Ας είναι ελαφρύ το χώμα που τον σκεπάζει!

Αντίο, νουνέ
Ελληνίκη Δ. Παπακωνσταντίνου

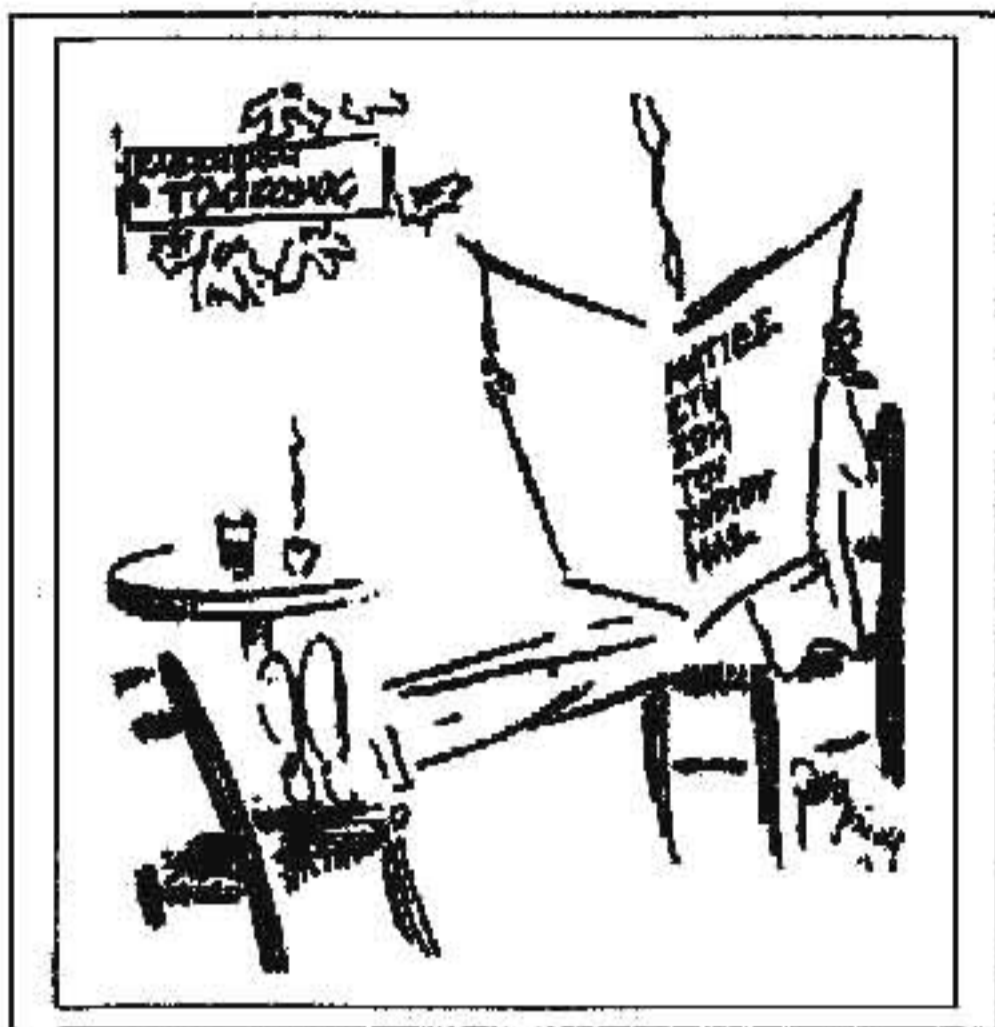
Πέθανε αναπάντεχα έπειτα από βραχείας διάρκειας ασθένεια ο Μίμης Θ. Λαγάκος και ετάφη στα Καμίνια, το χωριό του. Με το μικρό τούτο σημείωμα θέλω να κάνω γνωστή μια πλευρά της ζωής του. Ενδιαφερόταν για ό,τι είχε σχέση με την ιστορία. φρόντισε να μη χαθεί το παλιό μητρώο της Κοινότητας Καμινίων, που ήταν παλιό, καθαρογραμμένο και χωρίς λάθη. Αναζήτησε επίμονα και βρήκε τον χαμένο κώδικα τ' Αϊ Γιωργιού Καμινίων, ο οποίος και εκδόθηκε. Τέλος, έθεσε α-νιδιοτελώς τον εαυτό του στην υπηρεσία της εκκλησίας του χωριού του, όπως και πιο παλιά ο πατέρας του. Η αξία της ζωής είναι ευθέως ανάλογη προς το εύρος της κοινωνικής προσφοράς του καθενός.

Δημήτρης Θ. Κατσουλάκος

Συνδρομές

Για τη συνέχιση της έκδοσης της Φάριδος: Γεώργιος Λάτσης 10 €, Ματίνα Πουλακάκου 20 €, Πανάγος Φραγκής 5 €. Παναγιώτης Παναγιωτουνάκος 20 €, Λίλιαν και Νέλλυ Αγγελάκου 40 €, Μενέλαος Παναγιωτουνάκος 10 €, Παναγιώτης Καλότυχος 20 €, Σταύρος Σαραντάκος 10 €, Σοφία Ιατρίδη 10 €, Δημήτριος και Στέλλα Χρισιάκου 15 €, Χρήστος Φεγγαράς 5 €, Πέτρος Εξαρχάκος 10 €, Πίτσα Παναγέα 10 €, Παναγιώτης Ρηγάκος 5 €, Θεόδωρος Μπαϊμάς 5 €, Ελένη Παναγάκου 5 €, Μάκης Ιατρίδης 5 €, Λούλα Κοκκορού 5 €, Βικεντία Γιαλελή 10 €, Γεώργιος Ρηγάκος 10 €, Ηλίας Μανιατάκος 10 €, Ευάγγελος Σκιαδάς 10 €, Σταύρος Μυλωνάκος 20 €, Άλκης Ξανθάκης 15 €, Βενετία Διακοπούλου-Λιντζέρη 20 €, Παναγιώτης Δούκας 5 €, Άρης Πουλημενάκος 10 €, Κώστας Αντ. Καλογεράς 10 €, Γεώργιος Μιχαλάκος 20 €, Γεώργιος Ν. Παπαδάκος 8 €.

Τα νέα μας

Ξηροκάμπι

Γάμοι: Η Παναγιώτα Βέργαδου του Αθανασίου παντρεύτηκε τον Ευστράτιο Δάνο του Γεωργίου, η Τάνια Γ. Καλκάνη παντρεύτηκε τον Ιωάννη Απ. Μαύρο, η Σταυρούλα Γ. Κυριαζή παντρεύτηκε τον Χοσέ Ρομάνο.

Γεννήσεις: Το ζεύγος Σταύρος Θ. Κατσουλάκος και Ιφιγένεια Π. Καρυώτη απέκτησε αγόρι.

Βαπτίσεις: Ο Βαγγέλης Γ. Καράμπελας και η Ελίνα Καράμπελα βάπτισαν το γιο τους και του έδωσαν το όνομα Γεώργιος. Ο Χρίστος Δρακόπουλος και η Ευγενία Ιω. Κονίδη βάπτισαν την κόρη τους και της έδωσαν το όνομα Βασιλική-Νεκταρία.

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Αντωνία Βενετσανάκου του Ευστρατίου ετών 97, Σάββας Γαβριηλίδης του Ιωάννη ετών 78, Παναγιώτα Ορφανάκου του Σαράντου ετών 87, Αναστασία Λάσκαρη του Σωτηρίου ετών 77, Ιωάννης Πουλάκος του Παναγιώτη ετών 89, Πολυζώης Πήλιας του Αναστασίου ετών 81, Δημήτριος Δούκας του Αλεξίου ετών 81, Ευτυχία Ξανθάκου του Γεωργίου ετών 93, Κανέλλα Δ. Βολτή ετών 74, Ανα-

στασία Αγγελάκου-Σακελλαριάδη ετών 93, Παναγιώτης Χριστόπουλος (Κουτσούμπης) ετών 85 (Toronto), Κική Χατζάκου του Γεωργίου ετών 81.

Παλαιοπαναγιά

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Ελένη Ηλιοπούλου του Δημητρίου ετών 103, Δημήτριος Κολιτσόπουλος του Ιωάννη ετών 61, Παρασκευή Ταμπάκη του Δημητρίου ετών 84, Βικτωρία Γιαλελή του Γεωργίου ετών 75, Βασιλική Χαντζάκου του Γεωργίου ετών 84.

Ποταμιά

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Παναγιώτης Κριτσιμηλιός του Ιωάννη ετών 59, Όλγα Ηλιοπούλου του Δημητρίου ετών 79, Κων/νος Λιακάκος του Αποστόλου ετών 92.

Ανώγεια

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Παναγιώτης Λαμπράκος του Νικολάου ετών 84, Φωτεινή Χριστοφιλάκου του Ιωάννη ετών 93, Γεώργιος Κατσούλης του Ιωάννη ετών 86, Βασίλειος Τζανετέας του Παναγιώτη ετών 77, Ιωάννης Γρίτης του Αθανασίου ετών 94, Παναγιώτα Αϊβαλιώτη του Αριστείδη ετών 82, Πολυζώης Κοτταράς του Ηλία ετών 80, Πόλη Καλαμαρά του Παναγιώτη ετών 97, Ευθύμιος Τομάρας του Πέτρου ετών 90.

Καμίνια

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Δημήτριος Λαγάκος του Θεοδοσίου ετών 81, Άννα Κουράκου του Χρήστου ετών 96, Σοφία Ραζέλου σύζυγος Γεωργίου ετών 87.

Λευκόχωμα – Κυδωνιά

Θάνατοι: Απεβίωσε ο Γεώργιος Παναγιωτόπουλος του Αρτεμίου ετών 90.

Βασιλική (Κουρτσούνα)

Θάνατοι: Απεβίωσε η Παναγιώτα Πατσάκου του Γεωργίου ετών 74.

Πολοβίτσα – Λιαντίνα

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Βασιλική Νικολακάκου του Παναγιώτη ετών 80, Δημήτριος Νοάκος του Βασιλείου ετών 73.

Γοράνοι

Θάνατοι: Απεβίωσε η Ευρυδίκη Εξαρχάκου του Παναγιώτη ετών 87.

Σπαρτιά

Θάνατοι: Απεβίωσε ο Παναγιώτης Ατσαβές του Δημητρίου ετών 64.